

Tampereen ammattikorkeakoulu

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

YRITTÄJYYDEN OPETUSSUUNNITELMA

Ari-Pekka Kainu, Sirpa Nokkonen, Esa Rahiala

2007

Ari-Pekka Kainu, Sirpa Nokkonen, Esa Rahiala

Yrittäjyyden opetussuunnitelma

Tampereen ammattikorkeakoulun opettajakoulutuksen kehittämishanke

67 s.

Maaliskuu 2007

Asiasanat: yrittäjyys, yrittäjyyskoulutus, yrityskiihdyttämö, tutkiva oppiminen, opetussuunnitelma

TIIVISTELMÄ

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämön kokemuksiin perustuen luoda yrittäjyysopinnot, jotka soveltuvat sekä ammattikorkeakoulun tutkintokoulutukseen että avoimen ammattikorkeakoulun opetustarjontaan. Yrittäjyysopintojen kehittämisen taustalla oli myös halu vakiinnuttaa yrityskiihdyttämön toiminta osaksi korkeakoulu- ja elinkeinoelämäyhteistyötä.

Tavoiteasettelu ja kehittämishankkeen työskentelytapa kytkettiin yrittäjyyteen ja tutkivan oppimisen pedagogiseen malliin, jossa itse tutkijatkin työskentelevät yrittäjämäisesti ja ovat osa kehittämishanketta.

Tässä kehittämishankkeessa sovellettiin pääosin kvalitatiivisen tutkimuksen lähestymistapaa. Tutkimusmenetelminä on käytetty teoreettista tarkastelua, asiantuntijakeskusteluja, SWOT-analyysia nykyisestä käytännöstä, benchmarking-toimintaa sekä henkilö- ja ryhmäkohtaisia opetusmenetelmäkokeiluja. Yrittäjyysopintojen suunnittelussa nojaututtiin tutkivan oppimisen pedagogiikkaan. Yrittäjyyden ammatillinen sisältö peilattiin yrittäjän ammattitutkinnon vaatimuksia vastaavaksi.

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi 15 opintopisteen ja viiden opintojakson yrittäjyysopinnot, jotka voivat muodostaa tutkintokoulutuksessa vapaasti valittaviin opintoihin sopivan kokonaisuuden. Avoimen ammattikorkeakoulun tarjontaan tästä opintokokonaisuudesta soveltuu lähinnä ensimmäinen opintojakso.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTAA	6
2.1	Kehittämishankkeen tavoitteet	7
2.2	Tutkimusmenetelmät	8
3	YRITTÄJYYS JA YRITTÄJYYDEN TUTKIMUS	10
3.1	Yrittäjyyden muodot	12
3.2	Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyspedagogiikka	12
3.3	Yrittäjyys koulutuksen eri asteilla	13
3.3.1	Yrittäjyyskasvatus esiopetuksessa	15
3.3.2	Peruskoulu ja lukio sekä aikuisten perusopetus ja lukiokoulutus	15
3.3.3	Ammatillinen koulutus	15
3.3.4	Ammattikorkeakoulut	16
3.3.5	Yliopistot	16
3.4	Case: Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämö	17
3.4.1	Yrityskiihdyttämön mentorointiprosessi	19
3.4.2	Yrittäjäopinnot	20
3.4.3	Yrittäjämäinen oppiminen	21
4	TUTKIVA OPPIMINEN YRITTÄJYYSKOULUTUKSEN TAUSTALLA	23
4.1	Tutkivan oppimisen määritelmä	23
4.2	Tutkivan oppimisen malli	24
4.3	Opettajan rooli tutkivassa oppimisessa	29
4.4	Tutkivan oppimisen oppimisympäristö	30
4.5	Tutkiva verkko-oppiminen ja opettajan rooli	30
4.6	Tutkivan oppimisen arviointimenetelmät	32
4.7	Tutkivan oppimisen soveltuvuus ja haasteet yrittäjyysopinnoissa	33
5	YRITTÄJYYDEN OPINTOSUUNNITELMA - KEHITTÄMISHANKKEEN ESITTELY	35
5.1	Yrittäjyysopintojen lähtökohdista ja päälinjoista	35
5.1.1	Yrityskiihdyttämön toimintamalli lähtökohtana	35
5.1.2	Mentorointipainotuksesta kohti yrittäjyysopintopaketteja	37
5.1.3	Yrittäjän ammattitutkinto ja sen osaamiskuvaukset	37
5.1.4	Yrittäjyysopintojen viiden opintopaketin malli	45
5.2	Yrittäjyysopintojen tarkempi kuvaus	46
5.2.1	Opintopaketselosteen sisältö Satakunnan ammattikorkeakoulussa	46
5.2.2	Ensimmäinen opintopaketti: Yrittäjyyden perusteet, 3 op	47
5.2.3	Toinen opintopaketti: Yrittäjän liiketoimintasuunnitelma, 3 op	50
5.2.4	Kolmas opintopaketti: Yrityksen perustaminen yrittäjänä, 3 op	52
5.2.5	Neljäs opintopaketti: Toimiminen yrittäjänä, 3 op	54
5.2.6	Viides opintopaketti: Oman yrityksen kehittäminen, 3 op	56
5.3	Kytkeä opetussuunnitelmatyöhön yrittäjyysopintojen aikaansaamiseksi ..	58
6	KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI	59
7	POHDINTAA	61
	LÄHTEET	65

1 JOHDANTO

Nykyään tunnustetaan yleisesti, että yrittäjyys on tärkeä perustaito, jota voidaan edistää koulutuksen ja oppimisen avulla. Yrittäjyyteen sisältyy tiettyjen henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittäminen oppilaiden tai opiskelijoiden iän ja kehityksen mukaisesti. Oppilas tai opiskelija oppii oman alueensa elinkeinoelämän vaihtoehtoja sekä oman kotipaikkakuntansa yrityselämän mahdollisuuksista. Koululaitoksen tehtävä on ”saattaa” yrittäjyydestä kiinnostunut opiskelija kontaktiin alueen työelämän ja työelämän tarpeiden kanssa. Samalla kehitetään ja rikastutetaan myös koulujen opetushenkilöstön ja ympäröivän yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä – unohtamatta kotien merkitystä. Yrittäjyydestä sekä siihen kasvattamisesta ja kasvamisesta on tullut kaikkien yhteinen asia.

Yrittäjyyden opettamisen erityinen haaste on kyky toisten ihmisten aitoon kohtaamiseen, asiakkuuden ymmärtämiseen ja palvelutoimintaan. Keskustelut opiskelijoiden, opettajakollegojen, työelämän edustajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa ovat oleellinen osa yrittäjyyden opetus- ja ohjausprosessia. Myös oppija käy jatkuvaa vuoropuhelua ympäristönsä kanssa ja kykenee jäsentelemään omaa sisäistä ja ulkoista tulevaisuuttaan. Tässä vuoropuhelussa saattaa opettajan rooli oppimisen kannalta olla erittäin merkittävä.

Yrittäjyyttä, yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta koskevia linjauksia on tehty niin Euroopan unionin kuin kansallisellakin tasolla. Tällaisia ovat muun muassa:

- Euroopan Unionin neuvosto Lissabonissa 14.2.2001
- EU:n komission Yrittäjyyden vihreä kirja 21.1.2003
- Opetusministeriön yrittäjyyslinjaukset
- Matti Vanhasen hallitusohjelma 2003
- Hallituksen politiikkaohjelma, yrittäjyys 2005

Millaista osaamista koulutuksella kehitetään? Käsitykset yrittäjyydestä ja asiantuntijuudesta ovat olleet viimeiset kymmenen vuotta rajussa muutoksessa johtuen ympärillä tapahtuvasta rakennemuutoksesta. Satakunnan ammattikorkeakoululla on ollut haasteellinen tehtävä rakentaa omaa tulkintaansa asiantuntijuudesta, yrittäjyydestä ja

osaamisesta. Tätä haasteellisuutta lisää se tosiasia, että lähes jokaisessa korkeakoulun koulutusyksikössä esiintyy erilaisia näkemyksiä asiantuntijuuden ja yrittäjyyden nykyhetken luonteesta ja tulevaisuuden haasteesta. Tämän projektityön päätavoite on kehittää Satakunnan ammattikorkeakoululle (SAMK) yrittäjyyden opintosuunnitelma, joka SAMK:in yrityskiihdyttämön palveluita ja erityisesti mentorointiprosessia hyödyntäen, palvelisi entistä paremmin ammattikorkeakoulun asiakkaiden ammatillisen osaamisen ja yrittäjätaitojen kehittämistyötä.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTAA

Kehittämishanke on luonteeltaan projektimainen. Kehittämishanke käynnistyi keväällä 2006 tämän kehittämishankkeen tekijöiden ja Tarja Lambergin muodostamassa opettajakoulutuksen pienryhmän ideasta luoda yrittäjyysopinnot, jotka voisivat soveltua sekä ammattikorkeakoulun tutkintokoulutukseen että myös avoimen ammattikorkeakoulun opintotarjontaan ja siten muillekin kuin tutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskeleville. Yrittäjäopintojen kehittämisen taustalla on myös Satakunnan ammattikorkeakoulun halu vakiinnuttaa yrityskiihdyttämön toiminta osaksi korkeakoulu- ja elinkeinoelämäyhteistyötä sekä varmistaa mahdollisimman monen potentiaalisen yrittäjäkandidaatin ja tuote- tai palveluidean ottamisen mukaan kiihdyttämön mentorointiprosessiin jo opiskelujen alkuvaiheessa.

Projektin alkuvaiheessa kutsuttiin mukaan ulkopuolisia asiantuntijoita alueen elinkeinoelämästä, sekä hyödynnettiin Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämön kymmenen vuoden kokemuksia opiskelijayrittäjyydestä ja yrittäjyyden mentoroinnista. Näiden pohjalta luotiin runko yrittäjyysopinnoille.

Kehittämishankkeen edetessä on tarkasteltu olemassa olevia opetus- ja koulutusratkaisuja (SAMKin yrityskiihdyttämöprosessi, muissa ammattikorkeakouluissa tiedossa olevat yrityshautomot, tiedossa olleet yliopistokeskuksen yrittäjyysopinnot, aikuiskoulutuskeskusten toiminnassa olevat yrittäjyyskoulutukset) ja verrattiin käsitteisiin tarpeista. Tarpeet on kerätty sekä yrityskiihdyttämöprosessista syntyneiden yritysten tarpeista ja kehittämistoiveista sekä SAMK:n opiskelijoille suunnatuista yrittäjyysintentoselvityksistä. Tarkastelun taustana on ollut alueellinen kehittäminen ja aluekehitysvaikutuksen aikaansaaminen: Satakunnan korkeakoululaitoksen 2008-asiakirja, maakunnalliset kehittämissuunnitelmat, Satakunnan ammattikorkeakoulun omat kehittämisnäkemykset ottaen huomioon myös toimialakohtaiset tarpeet sekä erityispiirteet.

Kehittämishankkeen kolmannessa vaiheessa paneuduttiin yrittäjyyteen liittyvään teoriaan ja tutkimuksiin. Tällä tavalla on laajennettu tutkijoiden omaa kuvaa yrittäjyyden, yrittäjyyskasvatuksen ja – koulutuksen nykytilanteesta sekä tulevista

haasteista valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Yrittäjyyskoulutukseen sopivia opetusmenetelmiä kokeiltiin menestyksellisesti muun muassa TAOKK:n ammatillisen opettajakoulutukseen liittyvissä opetusharjoituksissa sekä kontaktituntien ryhmätyöskentelyssä. Tutkiva oppiminen alkoi vaikuttaa yhä selkeämmältä valinnalta pedagogiseksi lähestymistavaksi sekä itse kehittämishanketyöskentelyyn että yrittäjyyden opetussuunnitelman taustalle.

Kehittämishankkeen neljännessä ja viimeisessä vaiheessa on työstyetty yrittäjyyden opintosuunnitelmaa hyödyntäen alkuperäistä yrittäjyysopinnojen runkoa muun muassa keskustelujen pohjana ryhmän sisällä, sekä yrityskiihdyttämön mentoreiden ja johdon kanssa. Kehittämistyö on tuottanut myös sivuhaaroja kuten Virtualiaan mentoreille suunnattu yrittäjyyden koulutuspaketti.

2.1 Kehittämishankkeen tavoitteet

Kehittämishankkeen päätavoitteena oli luoda Satakunnan ammattikorkeakoululle yhteiset yrittäjyysopinnot. Ennalta asetettuja osatavoitteita oli kolme:

1. Halu vakiinnuttaa Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämön toiminta osaksi korkeakoulu- ja elinkeinoelämäyhteistyötä.
2. Halu varmistaa mahdollisimman monen potentiaalisen yrittäjäkandidaatin ja tuote- tai palveluidean ottamisen mukaan kiihdyttämön mentorointiprosessiin jo opiskelujen alkuvaiheessa.
3. Halu luoda yrittäjyysopinnot, jotka voisivat soveltua sekä ammattikorkeakoulun tutkintokoulutukseen, mutta myös avoimen ammattikorkeakoulun opintotarjontaan ja siten muillekin kuin tutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskeleville.

Tavoiteasettelu ja kehittämishankkeen työskentelytapa kytkettiin yrittäjyyteen ja tutkivan oppimisen pedagogiseen malliin, jossa itse tutkijatkin työskentelevät yrittäjämäisesti ja ovat osa kehittämishanketta.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkivan oppimisen mallin mukainen oppimisyhteisö on kuin tiedeyhteisö, joka pyrkii tiedeyhteisöjen sekä tutkimusryhmien tapaan ajatusten ulkoisella esittämisellä, sosiaalisella vuorovaikutuksella ja älyllisen toiminnan työnjaon avulla ymmärtämään syvällisemmin ja selittämään tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä ja ratkaisemaan monimutkaisia ongelmia. (Hakkarainen K., Lonka K., Lipponen L., 1999.) Mallin mukaisesti jaoimme kehittämishanketta osatekijöihin: muun muassa tutkijoiden omiin ja benchmarkattuihin kokemuksiin, teoriaan yrittäjyydestä ja yrittäjyyspedagogiikasta, yrittäjyyden tukemiseen tähtääviin valtakunnallisiin ja kansainvälisiin suosituksiin sekä asiantuntijoiden väliseen keskustelukumppanuuteen, jotka ovat olleet keskeisiä oman tiedonrakentelun taitojen oppimisessa.

Tutkimuksen ongelman asettelussa on hyödynnetty Satakunnan ammattikorkeakoulun omaa tarvetta ja halua kehittää yrityskiihdyttämön toimintaa sekä luoda yhteiset yrittäjyyden opinnot. Kehittämishankkeesta syntynyttä uutta tietoa ei ole haluttu suoraan sulauttaa sellaisenaan yrityskiihdyttämön toimintaan, vaan on luotu uutta tarvetta vastaavaa yrittäjyyden opintokokonaisuutta. Yrityskiihdyttämön toiminta on tukevana elementtinä opiskelijalle, joka haluaa perustaa tai lähteä mukaan yritystoimintaan jo opiskeluaikana.

Tässä kehittämishankkeessa on sovellettu pääasiassa kvalitatiivisen tutkimuksen lähestymistapaa. Maxwellin (1996) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen eduksi on mainittu, että kvalitatiivisella tutkimuksella voidaan ymmärtää prosessia, jossa tapahtumat ja toiminta ilmenevät. Lähestymistapa sopii tähän kehittämishankkeeseen erittäin hyvin, koska oppimiseen liittyy aina prosessimainen tapa ajatella samoin kuin yrittäjyyteenkin. Tutkimusmenetelminä on käytetty seuraavia menetelmiä:

1. teoreettinen tarkastelu
2. asiantuntijakeskustelut
3. SWOT-analyysi nykyisestä käytännöstä
4. benchmarking
5. henkilö- ja ryhmäkohtaiset opetusmenetelmäkokeilut

Työryhmän kehittämishankkeen aikainen työskentely on ollut tutkivan oppimisen prosessi itsessään.

3 YRITTÄJYYS JA YRITTÄJYYDEN TUTKIMUS

Yrittäjyyttä kuvataan usein erityislaatuksena omistamisena ja johtamisena. Yrittäjyys on myös useimmiten liittynyt toimintaan ja toimijoihin. Ensimmäinen merkitys löytyy ranskankielisestä verbistä "entreprendre", joka tarkoitti tekemistä, eteenpäin menemistä ja aloitteen ottamista. Englanninkieleessä sitä on myös 1300-luvulla kuvattu termeillä "adventurer", joka viittasi jännittävään ja tuntemattomaan kokeemukseen ja "undertaker", joka viittasi omalla riskillä suoritettaviin toimeksiantoihin ja rehelliseen mieheen. Vasta 1700-luvulla yrittäjyyteen alettiin liittää tieteellistä näkökulmaa. (Kyrö ym. 2006.)

Yrittäjyyden syntyaikana Ranskassa, yrittäjyyden kuvaukset koskivat ainutlaatuista ja vapaata yksilöä. Yksilöllä oli kyky, halu ja oikeus luoda oma paikkansa yhteiskunnassa ja siten edistää yhteiskunnan uudenlaista hyvinvointia. Yrittäjä ja yrittäjyys muuttivat vanhoja yhteiskunnan toimintamalleja ja instituutioita. Yrittäjyyden ensimmäinen koulukunta, fysiokraatit, asettuivat vallinnutta talouden järjestelmää, merkantilismia vastaan. Puhuttiin myös makrotason, yhteiskunnan ja toisaalta yksilön sekä kansalaisen välisestä suhteesta. Teollistumisen levitessä käsitteissä siirryttiin pienyrityksen omistamiseen ja johtamiseen. (Kyrö ym. 1999.)

Viime aikoina yrittäjyystutkijat ovat keskittyneet yrittäjyyden prosessiin ja yrittämiseen liittyvään mahdollisuuteen. Mahdollisuuden havaitsemista ja hyödyntämistä pidetään keskeisessä asemassa yrittäjyyttä tarkasteltaessa (mm. Shane S., Venkataraman S. 2000). Yrittäjyyteen liittyy ennustamattomuutta, epävarmuutta ja moninaisuutta, jossa yrittäjä nähdään henkilönä, joka havaitsee mahdollisuuden ja luo organisaation tarttuakseen tähän mahdollisuuteen. Yrittäjyydessä yritteliäät henkilöt toimivat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa etsien, arvioiden ja hyödyntäen liiketoimintaympäristöstä nousevia mahdollisuuksia. (Shook ym. 2003.)

Heinosen ja Paasion (2005) mukaan yrittäjyys ja mahdollisuuden hyödyntäminen eivät edellytä uuden yrityksen tai liikeyrityksen synnyttämistä, vaan yrittäjyyttä voi ilmetä myös olemassa olevassa organisaatiossa. Kyse on silloin ilmiöstä ja yrittäjyyteen läheisesti liittyvästä käsitteestä – sisäisestä yrittäjyydestä. Sisäisessä yrittäjyydessä erityisesti korostuvat yrittäjyyden prosessi ja innovatiivisuus. Prosessin tulok-

sena voi olla uutta liiketoimintaa ja muuta innovatiivista toimintaa: uusia tuotteita, palveluita, teknologioita, sisäisiä toimintatapoja, strategioita tai uusiutumista. (Antonic B., Hisrich R.D. 2001, 2003 ja 2004.)

Yrittäjyyttä tutkitaan ainakin kolmen tieteenalan (taloustieteet, yhteiskuntatieteet ja kasvatustieteet) piirissä. Yrittäjyyskasvatuksesta on alettu puhua oppilaitosorganisaatiossa 1980-luvun lopulla. 1990-luvun alun lama kiihdytti yrittäjyyskasvatuksesta käytävää keskustelua ja toisaalta loi paineita yhteiskunnan puolelta vaatimuksille ottaa yrittäjyyskasvatus osaksi formaalia kasvatusjärjestelmää. (Karttunen 2005.)

Kansainvälisesti yrittäjyyskasvatuksen edelläkävijöitä ovat Yhdysvallat, Kanada ja Iso-Britannia. Englanninkielisen kielialueen ulkopuolisia näkökulmia yrittäjyyskasvatukseen on tutkittu tarkemmin Tiina Pannulan ja Vesa Routamaan (2002) raportissa Eurooppalaisia näkökulmia yrittäjyyskasvatukseen, jossa tarkastellaan suomalaisia, itävaltalaisia, espanjalaisia ja portugalilaisia käsityksiä yrittäjyyskasvatuksesta sekä niiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Raportin mukaan käsitykset yrittäjyyskasvatuksen sisällöistä vaihtelivat liiketoimintapainottuneisuudesta kokonaisvaltaisempaan käsitykseen. Suomaisilla ammatillisen koulutuksen opettajilla oli vertailun monipuolisin näkemys yrittäjyyskasvatuksen sisällöistä. (Etusivu 2002.)

Yrittäjyyskasvatuksen lähtökohta eri maiden koulutusjärjestelmissä on ollut ensisijaisesti vaikea työllisyystilanne, joka koetteli Suomea 1990-luvun alkupuoliskolla. Lama oli vahva vahva lähtölaukaus yrittäjyyskasvatuksen ja – koulutuksen kehittämiseen. Laman myötä muuttuneet asenteet myötävaikuttivat muun muassa päätökseen liittää yrittäjyyskasvatus osaksi opetussuunnitelmia. Yrittäjyyden edistämisen haasteisiin on pyritty vastaamaan esimerkiksi sisällyttämällä ammatillisiin perustutkintoihin vähintään 20 opintoviikon mittainen työssäoppimisjakso. Samaten oppisopimuskoulutusta kehitetään työelämälähtöisenä koulutusmuotona. Perustutkintoihin on liitetty myös niin sanotut näytöt, jossa opiskelija osoittaa saavuttaneensa ammatillisten opintojen tavoitteet ja työelämän edellyttämän ammattitaidon. Myös aikuisten ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin sisältyvät nykyisin yrittäjyysosiot. Opettajien ja ohjaajien valmiuksia parannetaan erillisellä työssäoppimisen tukiohjelmalla. (Etusivu 2002.)

3.1 Yrittäjyyden muodot

Kyrön ym. (1999) mukaan pitkällä aikajänteellä meille on syntynyt kolme yrittäjyyden muotoa:

1. Yksilön yrittäjämäinen toimintatapa, vanhin yrittäjyyden muoto
2. Ulkoinen yrittäjyys, pienyrityksen omistaminen ja johtaminen
3. Sisäinen yrittäjyys, organisaation kollektiivinen toimintatapa

Kyrön määritelmässä ulkoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan perinteistä ja yleisesti ymmärrettyä pienen tai keskisuuren yrityksen omistajayrittäjänä toimimista ja johtamista. Sisäinen yrittäjyys on organisaation yrittäjämäinen ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapa, jollaisena se lähenee myös oppivan organisaation käsitettä. Omaehtoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan yksilön yrittäjämäistä toimintatapaa liittyen yksilön omaan kehitys- ja oppimisprosessiin. Karttusen (2005) mukaan yrittäjyydestä tulee holistinen prosessi, joka lähenee oppimisprosessia. Yrittäjyysprosessin ominaisuuksia ovat inhimillinen tahto, tilanteen muutos, epäjatkuvuus, dynaamisuus, holistisuus ja ainutlaatuisuus. Lisäksi siihen liittyvät innovatiivisuus, riski ja sen hallinta. Yrittäjyyden prosessissa yksilö on keskiössä ja toimija, jonka toimintaa ohjaavat sekä persoonalliset ominaisuudet että sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyvät kokemukselliset tekijät, joihin voidaan koulutuksella vaikuttaa.

Liiketalouden ominta aluetta on ulkoinen yrittäjyys ja johtamisen puolella sisäinen yrittäjyys. Kasvatustieteen näkökulmasta yrittäjyydellä on oma asema yhteiskunnan hyvinvoinnin tuottamisessa. Kasvatustieteessä yrittäjyyden olemuksesta ja ihmisen olemassaolon luonteesta löytyvät myös yrittäjyyden pedagogiset lähtökohdat. Näistä lähtökohdista muodostuu yrittäjyyden oppiaineen missio ja pedagogiikka.

3.2 Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyspedagogiikka

Yrittäjyyskasvatus on noussut nopeasti yhdeksi koulujen kärkihankkeista, joka kirjataan opetussuunnitelman perusteisiin samaan tapaan kuin esimerkiksi teknologia-kasvatus, mediataito ja kansainvälisyys. Yrittäjyys sisällytetään kaikissa kunnissa

pysyvästi peruskoulu- ja lukio-opetukseen vuosina 2004–2006 toteutetun siirtymäajan jälkeen. Linjaukset liittyvät hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelmaan. (Hallituksen politiikkaohjelma, yrittäjyys. 2005.)

Opetusministeriön toimialalla yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen tavoitteet liittyvät

- valtakunnallisesti ja alueellisesti myönteisen yrittäjyyskulttuurin ja asenneilmapiirin kehittämiseen
- sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden, uuden yritystoiminnan käynnistämiseen sekä innovaatiotoiminnan edistämiseen
- toimivien yrittäjien ja heidän yritystensä kehittämiseen sekä sukupolvenvaihdosten tukemiseen. (Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset, Opetusministeriö 2004.)

Tavoitteena on myös yksilön yrittäjämäinen toiminta ja sen edistäminen työskentelempä hän tulevaisuudessa omistajayrittäjänä tai toisen palveluksessa. Yrittäjyyskasvatus on koko koulujärjestelmän kattava prosessi, jossa tulee kiinnittää eri ikäkausina erilaista huomiota yrittäjyyden edellyttämiin seikkoihin. Yrittäjyyskasvatus on koulun kaikkiin oppiaineisiin ja kaikille opettajille kuuluva menetelmällinen kysymys. (Karttunen 2005.)

3.3 Yrittäjyys koulutuksen eri asteilla

Yrityksen perustaminen edellyttää yrittäjältä sitoutumista, luovuutta ja peräänantamattomuutta. Yrityksen liiketoiminnan kehittäminen asteittain puolestaan vaatii enemmän johtamiskykyjä, kuten tehokkuutta, tuloksellisuutta ja luotettavuutta. Koska sekä henkilökohtaiset ominaisuudet että johtamistaidot ovat menestymisen avaintekijöitä, yrittäjyyteen liittyviä henkilökohtaisia taitoja pitäisi alkaa opettaa jo aikaisessa vaiheessa ja jatkaa yliopistotasolle asti, jossa painopiste voidaan asettaa johtamiskyvyn rakentamiselle. Euroopan unionin komission yrittäjyyden Vihreässä kirjassa (2003) todetaankin, että koulutuksen olisi osaltaan edistettävä yrittäjyyttä luomalla oikeanlainen ajatustapa yrittäjyyttä kohtaan, vahvistamalla yrittäjätaitoja sekä luomalla tietoisuus yrittäjän uravaihtoehtoista.

Matti Vanhasen hallitusohjelman (2003) mukaan yrittäjyyttä edistetään koulutuksen eri asteilla, yrittäjyyden houkuttelevuutta uravaihtoehtona lisätään, pk-yritysten tarpeet otetaan huomioon koulutuspolitiikan hankkeissa, yrittäjyyskoulutuksessa ja neuvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota ensimmäisiä työntekijöitä palkkaavien yrittäjien tukemiseen ja yrittäjien oppisopimuskoulutusmahdollisuuksia parannetaan.

Hallitusohjelman yrittäjyyden politiikkaohjelma koostuu viidestä osa-alueesta:

1. yrittäjyyskasvatus ja yritysneuvonta,
2. yritysten perustaminen, kasvu ja kansainvälistyminen,
3. yritystoimintaan vaikuttavat verot ja maksut,
4. alueiden yrittäjyys sekä
5. yrityksiä koskevat säädökset ja markkinoiden toiminta.

Opetusministeriön hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnitelmaan 2005–2008 on osa-alueista sisällytetty yrittäjyyskoulutus ja osaamislähtöinen yrittäjyys, yleissivistävän koulutuksen yrittäjyyden kehittämishankkeet sekä opettajien täydennyskoulutus- ja kehittämishankkeet. Koko koulutusjärjestelmän läpäisevä yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyydelle myönteinen asenne luovat pohjaa yrittäjyydelle. Yrittäjyyttä tuetaan vahvistamalla koulutuksen ja työelämän välistä vuorovaikutusta, parantamalla opettajien ja opinto-ohjaajien tietoja yrittäjyydestä sekä kehittämällä opetussisältöjä ja -menetelmiä kaikessa koulutuksessa. Myös Valtioneuvoston vahvistamassa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003–2008 todetaan, että hyvinvointiyhteiskunnan palvelutason säilyttäminen edellyttää uutta yrittäjyyttä.

Yrittäjyysvalmiuksia voidaan kehittää nykyisin kaikilla koulutuksen eri asteilla. Yleissivistävässä opetuksessa painopiste on sisäisessä yrittäjyydessä eli nuorten kasvamisessa yrittäjämäiseen toimintatapaan. Tämän lisäksi nuoret saavat perustietoja yrittäjyydestä.

3.3.1 Yrittäjyyskasvatus esiopetuksessa

Esiopetusikäisillä yrittäjyyskasvatus on asennekasvatusta. Sisäinen yrittäjyys nähdään lapsen ominaisuutena, joka ilmenee yritteliäisyytenä. Yritteliäällä lapsella on vahva itsetunto, luovuus, rohkeus, oma-aloitteisuus, avoimuus, yhteistyökykyisyys, hyvät tavat, pitkäjännitteisyys ja oppimishalukkuus – lapsi, joka myös arvostaa itseään ja tulee toimeen muiden kanssa.

3.3.2 Peruskoulu ja lukio sekä aikuisten perusopetus ja lukiokoulutus

Peruskoulun ja lukion sekä aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen uusissa opetussuunnitelmien perusteissa yrittäjyys on aihekokonaisuutena. Yrittäjyys sisällytetään kaikkiin oppiaineisiin oppiaineelle luontevalla ja oppilaan kehitysvaiheen edellyttämällä tavalla. Yrittäjyysteeman avulla yhdistetään eri oppiaineiden tavoitteita ja sisältöjä. Tavoitteena on, että yrittäjyys näkyy myös koulun toimintakulttuurissa. Yleissivistävässä koulutuksessa yrittäjyys ilmenee lähinnä sisäisenä yrittäjyytenä. Lisäksi tavoitteena on vaikuttaa nuorten asenteisiin, aktivoida nuoria sekä antaa perustietoja yrittäjyydestä ammattina ja yhtenä uravaihtoehtona.

3.3.3 Ammatillinen koulutus

Ammatillisessa koulutuksessa hyvään ammattiosaamiseen sisällytetään valmius toimia myös yrittäjänä. Sekä opetussuunnitelmaperusteisissa ammatillisissa perustutkinnoissa että näyttötutkintoina suoritettavissa perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa yrittäjyys on läpäisevänä aiheena kaikilla aloilla ja kaikissa tutkinnoissa. Yrittäjyys voi sisältyä tutkintoihin pakollisina, valinnaisina tai vapaasti valittavina opintoina. Lisäksi on mahdollista suorittaa erityinen yrittäjän ammattitutkinto tai yrittäjän erikoisammattitutkinto. Yrittäjäkoulutuksen toteuttamista ja kehittämistä varten on asetettu Yrittäjyysalan tutkintotoimikunta ja Yrittäjyysalan koulutustoimikunta.

3.3.4 Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakouluilla on aluepoliittinen tehtävä uuden yrittäjyyden edistämässä ja olemassa olevien yritysten kilpailukyvyn parantamisessa. Ammattikorkeakouluissa yrittäjyysopintoja on sisällytetty moniin koulutusohjelmiin. Useissa koulutusohjelmissä yrittäjyys on pakollisina opintoina, mutta yleensä se on valinnainen aihe. Yrittäjyysopintojen laajuus ja pakollisuus vaihtelee ammattikorkeakouluittain ja koulutusohjelmittain. Lähes kaikilla ammattikorkeakouluilla on yrityshautomotoimintaa ja hautomot muodostavat FINPIN –verkoston. Yrityshautomoissa opiskelijat voivat testata liikeideoitaan. Ne palvelevat myös toimivien yritysten tutkimus- ja kehitystoiminnan tarpeita.

Ammattikorkeakoulut tarjoavat palveluita myös omistajanvaihdostilanteissa. Ylemmän ammattikorkeakoulututkintona voi suorittaa yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelman. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry:n yrittäjyysstrategia vahvistaa ammattikorkeakoulujen roolia yrittäjyyden edistäjänä muuttuvassa globaalissa toimintaympäristössä ja täsmentää ARENE ry:n strategiaa 2010. Strategia sisältää kuvauksen ammattikorkeakoulujen yrittäjyyden tavoitteista, joiden toteuttamiseen odotetaan valtiovallan tukitoimenpiteitä. Yrittäjyysstrategian toteuttamisvastuu on jokaisella yksittäisellä ammattikorkeakoululla. Ammattikorkeakoulussa yrittäjyyskasvatuksen tulee kattaa sekä ulkoisen, sisäisen että omaehtoisen yrittäjyyden alueet, jolloin siitä tulee sekä menetelmällinen että sisällöllinen kysymys.

3.3.5 Yliopistot

Yliopistoissa yrittäjyysopintoja voi suorittaa vaihtelevan laajuisina opintoina. Laajuus vaihtelee opiskelualoittain. Monissa yliopistoissa voi lisäksi opiskella yrittäjyyden opintokokonaisuuksia ja joissakin yliopistoissa yrittäjyyden voi ottaa pääaineekseen. Yleensä yrittäjyys ei kuitenkaan kuulu pakollisiin opintoihin. Opinnot keskittyvät yrittäjyysosaamiseen, mutta joissakin kasvatustieteellisissä tiedekunnissa on tarjottu myös yrittäjyyskasvatuksen opintokokonaisuutta. Yrittäjyyden tutkimus

yliopistoissa on lisääntynyt. Ensimmäinen yrittäjyyskasvatuksen professuuri perustettiin vuonna 2004 Tampereen yliopistoon.

Opetusministeriö ja kauppa- ja teollisuusministeriö valmistelivat vuoden 2006 aikana Yrittäjäksi korkeakouluista -yhteistyöhankkeen, joka tukee yrittäjyyden politiikkaohjelman tavoitteita. Yhteistyöhankkeen edistämiseksi ja seuraamiseksi ministeriöt ovat asettaneet korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämisen yhteistyöryhmän vuosiksi 2007–2008. Ryhmän tehtävänä on selvittää, kartoittaa ja esittää tavoitteita sekä keinoja korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden kehittämiseksi, tehdä selvityksiä ja ehdottaa tutkimuksia korkeakoulupohjaisesta yrittäjyydestä sekä nostaa esille ja tehdä tunnetuksi korkeakoulujen hyviä käytäntöjä yrittäjyyden edistämisestä.

3.4 Case: Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämö

Yrityskiihdyttämö on Satakunnan ammattikorkeakoulun kehittämä innovatiivinen pedagoginen ratkaisu, jossa opiskelija kasvaa samanaikaisesti korkeakouluosaamiseen perustuvaksi asiantuntijaksi ja todelliseksi yrittäjäksi. Kasvu tapahtuu koulutusohjelmien sisällä kytkemällä yrittäjäksi kasvu ja yrittäjänä toimiminen opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan. Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämö on edelläkävijä ammattikorkeakoulujen yrityshautomokontekstissa. Se tukee positiivista rakennemuutosta, jossa laajennetaan satakuntalaista yritysverkostoa uusilla osaamisintensiivisillä pk-yrityksillä. Yrityskiihdyttämö integroi korkeakoulun ja elinkeinoelämän keskenään monipuolistaen työelämälähtöistä opetusta sekä tutkimus- ja kehitystoimintaa.

Vuonna 2005 opetusministeriö palkitsi Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämön ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuysiköksi. Korkeakoulujen arviointineuvoston mukaan yrityskiihdyttämössä on onnistuttu edistämään yrittäjyyttä ammattikorkeakouluympäristössä, yhdistämään koulutusta ja t & k-toimintaa yrittäjyyteen sekä ennen kaikkea järjestämään olosuhteet, joissa yrittäjyyttä on mahdollista kokeilla valvotuissa olosuhteissa. Erityisesti yrityskiihdyttämön ansioksi on luettava kuuluminen niiden harvojen yrittäjyyttä edistävien mallien joukkoon, jotka

ovat todella pystyneet luomaan uutta ja kestäväää yritystoimintaa. (Salminen H., Kajaste M. 2005.)

Yrityskiihdyttämö nivoo korkeakoulun perustehtävät: koulutuksen, tutkimus- ja kehitystoiminnan sekä aluekehitystyön toisiinsa osaamisintensiivisen yrittäjyyden kautta Blended Learning Solutions –oppimisympäristöä ja henkilökohtaista opintosuunnitelmaa hyödyntäen. Kiihdyttämön kehittämä Entrepreneurship in Action oppimisprosessi tuo opetukseen uusia työelämälähtöisiä oppimismenetelmiä ja yrittäjälähtöisiä opintoja. Kiihdyttämö toimii monialaisen SAMK:n kaikissa koulutusohjelmissa. Se on tuottanut lähes 100 yritystä, yli 150 yrittäjää ja yli 200 työpaikkaa. Kiihdyttämöyrittäjistä noin puolet on suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon ja yritykset ovat vakiinnuttaneet asemansa markkinoilla. Lähitulevaisuudessa yritysten erikoistuminen, kasvu ja kansainvälistyminen tulevat ajankohtaisiksi ja odotukset kiihdyttämön palveluiden suhteen kasvavat edelleen.

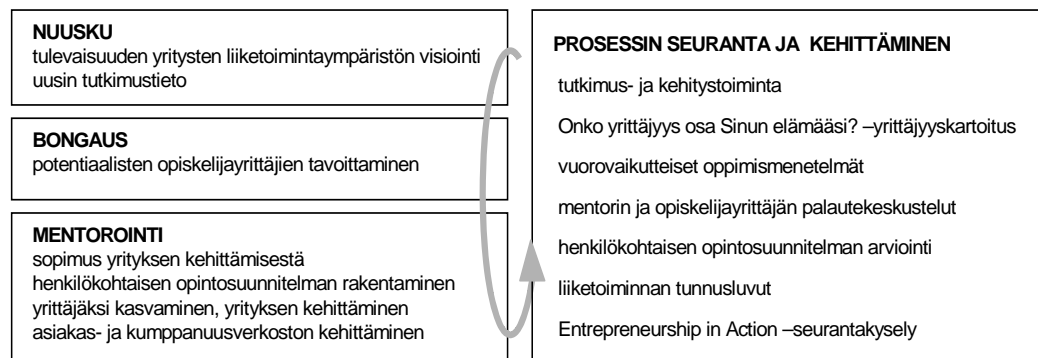
Vuonna 2004 yrityskiihdyttämön aloittamassa yrittäjäpolvenvaihdosohjelmassa yritysten jatkajina toimivat ammattikorkeakoulusta valmistuneet opiskelijat. Satakunnassa arvioidaan olevan 4500–5000 yritystä, joissa yrittäjäpolvenvaihdos on ajankohtainen 5–10 vuoden kuluessa. Kiihdyttämön palvelut laajenivat ohjelman myötä aloittavan yrittäjän mentoroinnista jo toimivan yrityksen evaluointiin ja sen jatkajan kouluttamiseen. Kesäkuussa 2005 Satakunnan ammattikorkeakoulun yhdessä Satakunnan TE-keskuksen ja Sataosaajien kanssa teettämän selvityksen mukaan vaikeimpana ja tärkeimpänä asiana nykyiset yrittäjät pitivät jatkajan löytämistä (36 % vastaajista) yritystoiminnalleen. Tässä maakunnallisessa yritysten jatkuvuuden ja työpaikkojen säilyvyyden haasteessa yrityskiihdyttämön rooli jatkajan löytäjänä ja kouluttajana voi olla merkittävä.

Satakunnan yrityshautomoiden yhteistyöverkosto (Porin yliopistokeskus, Prizztech Oy ja Satakunnan ammattikorkeakoulu) kehittää Satakunnasta liiketoimintaosaamisen esimerkkimaakuntaa, jonka pilotoidut ratkaisut ovat monistettavissa valtakunnallisiksi toimintamalleiksi. Yrityskiihdyttämöltä odotetaan entistä rohkeampaa alueellista roolia hyödyntää Satakunnan ammattikorkeakoulun omasta tutkimus- ja kehittämistyöstä nousseita innovaatioiden ja palveluiden tuotteistamiseen liittyviä ko-

kemuksia sekä Satakunnan ammattikorkeakoulun kiihdyttämön mentorointiprosessi -mallia uusien innovatiivisten palveluyritysten tuottajana.

3.4.1 Yrityskiihdyttämön mentorointiprosessi

Yrityskiihdyttämön mentorointiprosessi kehittää hallitusti opiskelijan kasvua todelliseksi yrittäjäksi. Keskeisenä aktiviteettina on kiihdyttämön asiantuntijamentorin ja opiskelijayrittäjän keskustelukumppanuus. Prosessin 'nuuskuvaiheessa' seurataan liiketoimintaympäristöjen muutoksia ja uusinta tutkimustietoa sekä näihin perustuen ennakoidaan uusia mahdollisuuksia kannattavaan yritystoimintaan. 'Bongausvaiheessa' aktivoidaan opiskelijoita kiinnostumaan yrittäjyydestä ja tunnistetaan potentiaaliset yrittäjät. Kehityskeskusteluissa identifioidaan opiskelijoiden edellytyksiä yrittäjyyteen sekä ajatellun yritystoiminnan realistisuutta ja visiota.

Kuvio 1. Yrityskiihdyttämön mentorointiprosessi

Mentorointiprosessin rakentaminen aloitettiin yrityskiihdyttämössä vuonna 2000 ja vuonna 2001 kiihdyttämössä aloittivat ensimmäiset asiantuntijamentorit. Yrittäjäpolvenvaihdospalvelujen myötä mentoreiden määrä on kasvanut vuonna 2006 jo neljääntoista alansa yrittäjyyden asiantuntijaan. Mentoriverkosto kattaa tällä hetkellä Satakunnan ammattikorkeakoulun jokaisen toimialan ja –yksikön. Olemassa olevan verkoston ja kehitteillä olevien yrittäjäopintojen avulla luodaan Satakunnan ammattikorkeakouluun innovatiivinen koulutusjärjestelmä ja –ympäristö, jolla varmistetaan asiantuntijoiden ja kiihdyttämöyrittäjien jatkuvan oppimisen edellytykset.

'Mentoroinnin' käynnistää aina kirjallinen sopimus, jossa tuleva yrittäjä otetaan yrityskiihdyttämön yhteistyökumppaniksi. Prosessi sisältää kehityskeskusteluja tulevaisuuden yrittäjyydestä, oman elämän hallinnasta, liikeidean toimivuudesta, yrityksen perustamisesta ja kehittämisestä sekä ennen kaikkea opiskelijan ammatillisesta osaamisesta sekä opintojen ja yritystoiminnan yhteensovittamisesta. Mentoreina toimivat yrityskiihdyttämön asiantuntijamentorit. Mentointia tukee alueelliset yrityspalveluorganisaatiot, joiden kanssa kiihdyttämöllä on yhteistyösopimukset. Yritystutoreina toimivat vanhemmat kiihdyttämöyrittäjät.

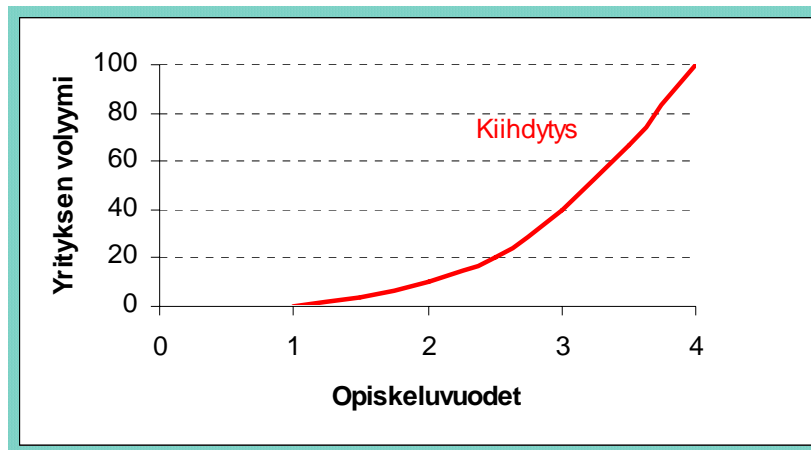
Mentorointiprosessin ja yrittäjäopintojen sisään rakennetuilla koulutuksen vaikuttavuuden seurantamittareilla tullaan jatkossa vaikuttamaan opetuksen suunnitteluun ja sitä kautta opetusympäristön ja –menetelmien kehittämiseen. Samalla luodaan edellytykset monialaisen yrittäjyyden oppimisympäristölle, joka madaltaa opiskelijoiden ja ammattikorkeakoulusta valmistuvien kynnystä ryhtyä yrittäjiksi ja helpottaa jatkajan löytymistä yrityksille.

3.4.2 Yrittäjäopinnot

Tässä kehittämishankkeessa esiteltävän Yrittäjäopintojen opetussuunnitelma tulee hyödyntämään kiihdyttämön lähes kymmenen vuoden kokemukset opiskelijayrittäjyydestä ja pk-yritystoiminnasta. Opetussuunnitelman tavoitteena on vastata yritysten hallitun kasvun, verkottumisen ja yrittäjäpolvenvaihdosproblematiikan haasteisiin, jotka ovat uusia ja innovatiivisia toimintamalleja yrityshautomo- ja ammattikorkeakoulukontekstissa. Yrittäjäopintojen taustalla on vakiinnuttaa yrityskiihdyttämön luoman osaamisintensiivisen yrittäjyyden osaksi korkeakoulu- ja elinkeinoelämäyhteistyötä sekä varmistaa mahdollisimman monen potentiaalisen yrittäjäkandidaatin ja tuote- tai palveluidean ottamisen mukaan kiihdyttämöprosessiin jo opiskelujen alkuvaiheessa.

Yrittäjäopinnot tuettuna mentoroinnilla yhtenäistää yrityskiihdyttämön ja ammattikorkeakoulun opetusjärjestelyjen yrittäjyyttä tukevat toimintatavat. Tuomalla todellinen yritystoiminta mahdollisimman aikaisin osaksi ammattikorkeakoulun perusopetusta luodaan koulutusympäristö, jossa oma ammatillinen osaaminen kehittyy

yhdessä liiketoimintaosaamisen kanssa. Opetuksessa saatu tieto voidaan reaaliajassa siirtää yritystoimintaan ja tukea samalla opitun asian syventämistä. Tällä hetkellä opiskelija tulee mukaan kiihdyttämöprosessiin keskimäärin kolmannen opiskeluvuoden lopulla. Yrittäjyysopintojen avulla pyritään prosessiin lähtöä aikaistamaan vuodella ja jopa kahdella.

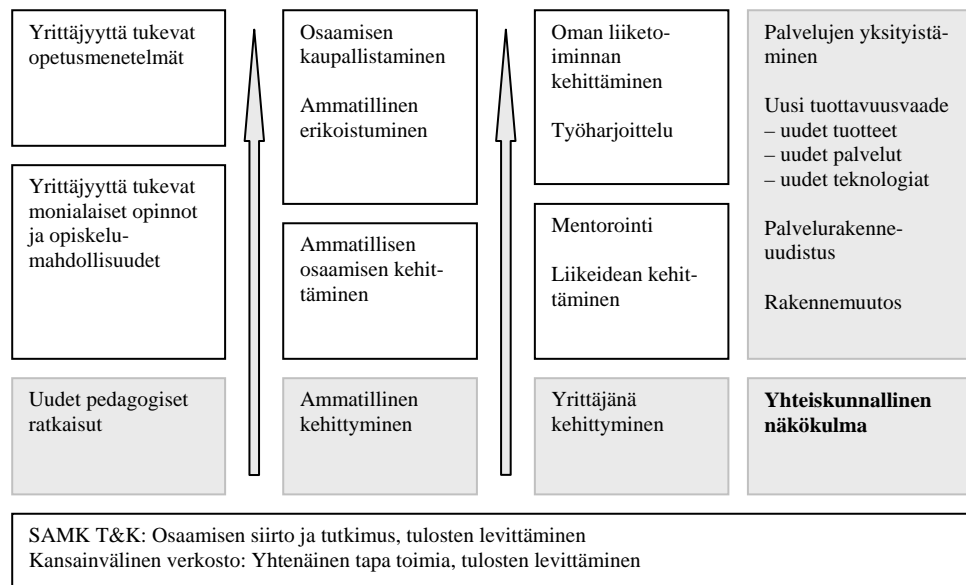
Kuvio 2. Yrittäjä jo opiskeluaikana

Uusia yrityksiä, kasvuyrityksiä ja yleensä yrittäjyyttä pidetään tänä päivänä tärkeinä uusien innovaatioiden, elinkeinoelämän uudistumisen ja kasvun lähteinä. Niin media, elinkeinoelämä kuin politiikan tekijätkin korostavat, että Suomessa on yrittäjiä ja yrittäjyyttä liian vähän ja molempia tarvitaan lisää. Kuitenkin – mistä tulevat uudet yrittäjät ja mistä syntyy kasvuyrittäjyyttä? – ovatkin jo visaisempia kysymyksiä.

3.4.3 Yrittäjämäinen oppiminen

Yrittäjyys voi tulla esille yksilössä sisäisenä tai ulkoisena yrittäjyytenä. Se asettaa yksilölle haasteita ja se voi tulla esille paikallisesti, seudullisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Se on suhtautumista työntekoon ja elämäntapa. Rouvisen ja Väänänen (2004) mukaan nuorten yrittäjyysshalut vähenevät muodollisen koulutuksen lisääntyessä. Pitäisi ehkä myös pohtia, voisiko yrittäjyyden kokea jotenkin oma-kohtaisesti ja siihen liittyviä esikuvia saada muutoinkin kuin ”äidinmaidon kautta”,

esimerkiksi pelkästään luentoja ja esitelmiä tehokkaampi keino on lähempänä käytäntöä oleva yrittäjyyden havainnointi tai omaan yritykseen tehdyt oppimisteot.

Kuvio 3. Opiskelijayrittäjyyden kehittämismalli. (Ari-Pekka Kainu 2006)

Opiskelijayrittäjyyden kehittämismallissa on lähdetty ajatuksesta, jossa uusilla pedagogisilla ratkaisuilla tuetaan yhtäaikaista sekä opiskelijan ammatillista kehittymistä että yrittäjänä kehittymistä. Koskelaisen (2007) mukaan yrittäjämäisellä oppimisotteella hahmotetaan yksilön ja organisaation ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapaa, joka ammentaa olevaisuutensa yrittäjyyden piirteistä ja toimintatapamalleista. Yrittäjämäinen oppiminen on oppimisen prosessi, joka todentuu yrittäjämäisen oppimisotteen kautta. Yrittäjämäisiä kvalifikaatioita ovat muun muassa proaktiivinen innovatiivisuus, pyrkimys uusiin ongelmanratkaisuihin, palautteen hyödyntäminen, sitoutuminen prosessiin ja harkittu riskinotto.

Tässä kehittämishankkeessa tutkiva oppiminen rajataan yrittäjyyden oppimiseen ja kouluttamiseen ja sitä kautta yrittäjämäiseen oppimiseen. Yhteiskunnallinen näkökulma luo kehittämismalliin rajapinnan ammattikorkeakoulun ulkopuolisiin sidosryhmiin ja vaateisiin. Niihin ei kuitenkaan varsinaisesti puututa tässä hankkeessa.

4 TUTKIVA OPPIMINEN YRITTÄJYYSKOULUTUKSEN TAUSTALLA

Uudet työelämän haasteet ovat vaikuttaneet opetukseen. On alettu puhua tutkivasta oppimisesta. Opiskelijaa ei enää nähdä passiivisena tiedon vastaanottajana, vaan aktiivisena tiedon tuottajana. Yrittäjyyteen liittyy sama aktiivisen toimijan näkökulma ja oppimisen edellytykseksi nähdään kyky kyseenalaistaa opittu asia. Tässä kappaleessa tarkastellaan sekä tutkivan oppimisen määritelmää että tutkivan oppimisen mallia yrittäjyyskoulutuksen taustalla.

4.1 Tutkivan oppimisen määritelmä

Tutkivalla oppimisella tarkoitetaan sellaista oppimista, jossa tietoja ei omaksuta valmiina opettajalta tai kirjallisuudesta, vaan oppija ohjaa omaa oppimistaan asettamalla ongelmia, muodostamalla omia käsityksiään ja selityksiään sekä hakemalla tietoa itsenäisesti ja rakentamalla näin syntyneestä tiedosta laajempia kokonaisuuksia.

Hakkaraisen ym. (2005) mukaan tutkivan oppimisen mallin mukaan siinä pyritään ajatusten ulkoisella esittämisellä, sosiaalisella vuorovaikutuksella ja älyllisen työnjaon avulla ymmärtämään syvällisemmin ja selittämään tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä ja ratkaisemaan monimutkaisia ongelmia. (Hakkarainen ym. 2005, 29-30.)

Hanna Salovaara (2004) puolestaan määrittelee tutkivan oppimisen pedagogiseksi malliksi, jonka tarkoituksena on johdattaa oppijat osallistumaan asiantuntijayhteisöillekin tyypilliseen yhteisöllisen tiedon tuottamiseen. Siinä korostetaan tarkoituksellista työskentelyä yhteisten ideoiden, sosiaalisten käytäntöjen sekä kollektiivisen tiedon kehittämiseksi.

Tärkeitä tutkivan oppimisen elementtejä ovat siis

- pyrkimys ymmärtämiseen ja ilmiöiden selittämiseen
- ongelmalähtöinen ihmettelystä lähtevä tiedonhankinta

- omien ennakkokäsitysten esiin nostaminen
- huomion kohdistaminen keskeisiin käsitteisiin ja
- yhteisöllinen tiedonrakentelu ja asiantuntijuuden jakaminen

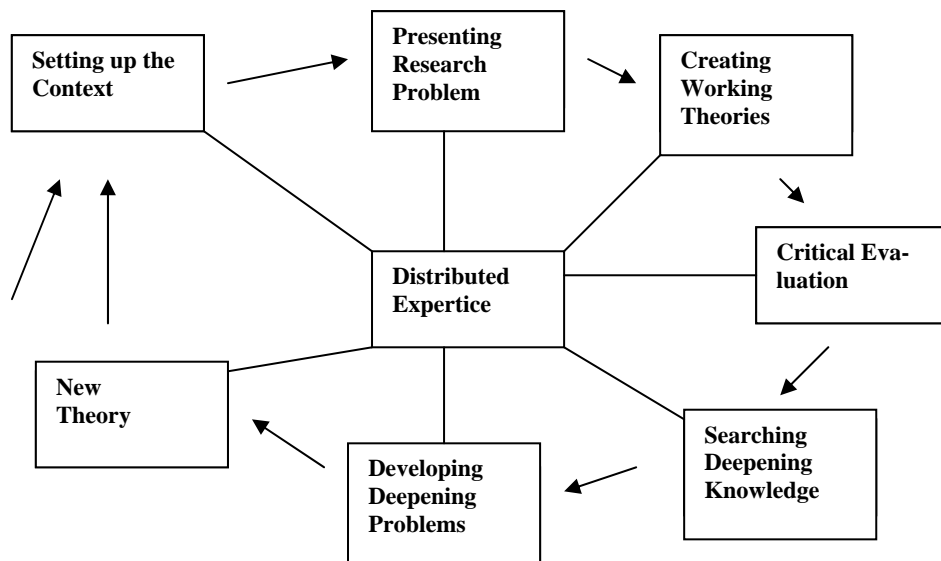
Pedagogisesta näkökulmasta edelleen tarkastellen tutkiva oppiminen kytkeytyy kiinteästi yhteisölliseen oppimiseen. Yhteisöllisen oppimiskulttuurin syntymistä puolestaan voidaan edistää yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmiä käyttäen. Yhteisöllisen ja yhteistoiminnallisen oppimisen keskeisillä periaatteilla on joitakin eroja. Yhteistoiminnallinen oppiminen voidaan kuvata työtavaksi tai vuorovaikutusrakenteeksi, jonka tavoitteena on yhdessäoppimisen kautta sitouttaa opiskelijat oppimisprosessiin, parantaa heidän itsetuntoaan ja oppimistuloksiaan. Se korostaa vastuuta omasta ja toisten opiskelijoiden oppimisesta. Yhteistoiminnallisessa oppimisessä pääpaino on tuotoksella. (Salovaara 2004.)

Yhteisöllisessä oppimisessä voidaan puolestaan puhua erityisestä toimintakulttuurista, jossa tavoitteena on pyrkiä selittämään jokin ilmiö tai ratkaisemaan monimutkainen ongelma. Pääpaino on enemmänkin tiedonrakentelulla ja työskentelyprosessilla kuin yhteisellä tuotoksella. Keskeistä on keskustella ja pyrkiä yhdessä ymmärtämään käsitteitä ja ilmiöitä. Vertauskuvallisesti voisi todeta, että tärkeintä ei ole päämäärä, vaan matkustus.

4.2 Tutkivan oppimisen malli

Tutkivan oppimisen mallissa kehittyntä tiedonrakenteluprosessia on konkretisoitu jakamalla se osatekijöihin, jotka ovat keskeisiä tiedonrakentelun taitojen oppimisessa.

Hakkarainen ym. (1999) näkee tutkivan oppimisen prosessin pitävän sisällään kuusi on 4 mukaiset osatekijät.

Kuvio 4. Tutkivan oppimisen malli (Hakkarainen ym. 1999, 30.)

Tutkivan oppimisen prosessi muodostuu Hakkaraisen mukaan siis seuraavista osatekijöistä ja vaiheista:

- 1) kontekstin luominen
- 2) ongelmien määrittäminen
- 3) työskentelyteorioiden luominen
- 4) kriittinen arviointi
- 5) syventävän tiedon etsintä
- 6) ongelmien tarkentaminen
- 7) teorioiden tarkentaminen
- 8) jaettu asiantuntijuus (Hakkarainen ym. 1999, 30.)

Tutkiva oppimisen tulisi olla kehämäisesti syvenevä prosessi, jossa alun epämääräiset kysymykset ja teoriat muuttuvat vähitellen täsmällisemmiksi ja paremmin perustelluiksi. Kaikki tutkivan oppimisen vaiheet tulee myös jakaa oppimisyhteisön jäsenten kesken.

Kontekstin luominen

Kontekstin luominen tarkoittaa ensinnäkin sitä, että ankkuroidaan käsiteltävät asiat merkityksellisiin ongelmiin ja tiedonalan keskeisiin periaatteisiin sekä pyritään tukemaan oppimisyhteisön muodostumista. Samalla suunnitellaan ja asetetaan yhteiset tavoitteet. Kontekstin luomisella opiskeltavat asiat liitetään siis ulkopuolisen maailman monimutkaisiin ongelmiin ja opiskelijoiden kokemuksiin. Kontekstin luominen auttaa opiskelijoita hahmottamaan tutkittavan asian kohteena olevien ilmiöiden merkitystä. (Hakkarainen ym. 2005, 37-38.)

Ongelmien määrittäminen

Tutkivan oppimisen tärkeänä lähtökohtana on oppimisprosessin ohjaaminen ongelmia asettamalla. Se merkitsee tutkimusta ohjaavien kysymysten luomista sekä niiden ongelmien ymmärtämistä, joiden ratkaisemiseksi aiempi tieteellinen tietämys perustuu. Tutkivan oppimisen onnistumista edistää haasteellisten, ajattelutyötä edellyttävien ja ymmärtämisen tarpeesta syntyvien ongelmien asettaminen. Tällaiset ongelmat nousevat esimerkiksi opiskelijan aikaisemman ja uuden tiedon välisestä ristiriidasta tai vaikeudesta liittämään jotakin uutta ilmiötä tai tietoa aikaisempaan tietämykseen. (Hakkarainen ym. 2005, 41-42.)

Työskentelyteorioiden muodostaminen

Työskentelyteorioiden luominen tarkoittaa sitä, että määritellään tutkittavalle ilmiölle omia selityksiä oppijoiden taustatiedon ja kokemusten varassa sekä tehdään tiedon ja ymmärryksen aukot näkyviksi. Opiskelijoiden omien työskentelyteorioiden – niin arvausten, selitysten kuin tulkintojenkin – muodostamisen tarkoituksena on esittää mahdollinen selitys- tai ratkaisumalli tutkittavan aihealueen ongelmille aikaisemman tiedon tai kokemuksen varassa. Asteittain syvenevien selitysten tavoitteena on ymmärryksen syveneminen tarkasteltavasta asiasta. Ilmiöiden selittämiseksi pyritään myös siihen, että se auttaisi oppijoita liittämään tosiseikkoja toisiinsa, löytämään niiden välisiä merkitysyhteyksiä ja muodostamaan kokonaisvaltaisen käsityksen tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Hakkarainen ym. 2005, 46-47.)

Kriittinen arviointi

Kriittisen arvioinnin tarkoituksena on ensinnäkin arvioida laadittujen työskentelyteorioiden ja selitysten vahvuuksia ja heikkouksia. Lisäksi pyritään määrittämään, mitä tietoja ja taitoja tutkimusprosessissa tarvitaan. Kriittinen arviointi tähtää oppimisyhteisön luomien teorioiden kehittämiseen ja parantamiseen nostamalla esiin niiden epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia ja asettamalla uuden syventävän tiedon hankintaan liittyviä tavoitteita. Tärkeämpää kuin se, onko jokin ajatus loppuun kehitetty, on kuitenkin se, voidaanko sitä kehittää eteenpäin ja aukaiseeko se uusia näkökulmia tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön. (Hakkarainen ym. 2005, 51-52.)

Syventävän tiedon etsintä

Syventävän tiedon etsinnässä olennaista on, että kysymykset ja työskentelyteoriat sekä niiden kriittinen arviointi ohjaavat uuden tiedon hakua. Tavoitteena on sitoutuminen asteittain syvenevään tutkimusprosessiin, jossa opiskelijat itse hakevat tietoa monenlaisista tietolähteistä. Kehittyneisiin tiedonhankintataitoihin liittyy kyky arvioida hankitun tiedon luotettavuutta, mutta myös taito kiinnittää huomiota siihen, missä tarkoituksessa ja millaisilla perusteilla tutkimuksen kohteena oleviin ilmiöihin liittyviä väitteitä esitetään. (Hakkarainen ym. 2005, 53-54.)

Ongelmien tarkentaminen

Onnistunut tutkivan oppimisen projekti on siis asteittain syvenevä prosessi. Prosessin lähtökohtana on jokin hyvin yleinen tai epätarkka kysymys ja enemmän tai vähemmän puutteellinen työskentelyteoria. Prosessin luonteeseen kuitenkin kuuluu, että epäselvät teoriat ja ilmiöt tarkentuvat prosessin kuluessa. Tarkennettujen ongelmien asettamisvaiheessa uuden tiedon hankkiminen on synnyttänyt uusia kysymyksiä. Uuden tiedon yhdistäminen oppijan aikaisempaan tietoon saattaa luoda myös uusia ongelmia. Nämä kysymykset ja ongelmat voidaankin jakaa joukoksi pienempiä kysymyksiä ja tutkimusprosessia suunnataan näiden tarkennettujen ongelmien ratkaisemiseen. (Hakkarainen ym. 2005, 55-56.)

Teorioiden tarkentaminen

Tarkentuvien työskentelyteorioiden luominen on vaihe, jossa kehitetään parempia selityksiä aikaisempien teorioiden ja uuden tieteellisen tiedon varassa sekä tehdään yhteenvetoa omasta ja yhteisestä oppimisesta ja ymmärryksen syvenemisestä. Tavoitteena on se, että oppijat pystyvät luomaan asteittain monimutkaistuvia teorioita ja tarvittaessa luopumaan omista intuitiivisista käsityksistään. Tutkiva oppiminen tähtää yksilön tietoperustan uudelleen organisoitumiseen tiedonalan perustavien periaatteiden ympärillä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei oppimisessa tapahdu vain tietojen lisääntymistä tai uskomusten muuttumista, vaan myös käsitteellistä muutosta. Pääasia on se, että oppijat pääsevät ohjattuina etenemään kohti yleisesti hyväksyttyjä selityksiä tutkimuksen kohteena olevista ilmiöistä. (Häkkinen 2004.)

Jaettu asiantuntijuus

Tutkivan oppimisen keskeisenä tavoitteena on jakaa tutkimusprosessi ja kaikki sen osavaiheet (ongelmien asettaminen, selitysten luominen, uuden tiedon etsiminen) oppimisyhteisön jäsenten kesken. Asiantuntijuuden jakaminen liittyy siis mallin jokaiseen vaiheeseen ja sen tarkoituksena on edistää uusien ajatusten kehittäminen yhteisesti. Asiantuntemuksen jakaminen synnyttää uutta tietoa ja ymmärrystä, johon kukaan ei pystyisi yksinään. Jaettu asiantuntijuus viittaakin siihen, että nojaututaan koko yhteisön älyllisiin voimavaroihin. Se pitää sisällään myös vastuun koko oppimisyhteisön onnistumisesta. (Hakkarainen ym. 2005, 42-44.)

Sosiaalinen vuorovaikutus nähdään merkittäväksi resurssiksi tutkivassa oppimisessa. Omien käsitysten tarkastelu muiden näkökulmasta on älykkään toiminnan ja uusien ideoiden synnyn kannalta olennaista. Tutkivan oppimisen tavoitteena onkin ohjata opiskelijoita käyttämään toisiaan tietolähteinä, ajatusten testaajina, ajattelumallien välittäjinä sekä yleisesti omien tieto- ja päättelyvoimavarojensa laajenuksena.

Edellä käsitelty tutkivan oppimisen malli sisältää siis vaihteita, joita noudatellen oppijat selittävät ilmiöitä ja ratkaisevat ongelmia hakien järjestelmällisesti uutta tietoa ja jakaen asiantuntijuuttaan oppimisyhteisössään. Keskeisiä taitoja tällaisessa työsken-

telyssä on asteittain tarkentuvien ongelmien asettaminen, itsesäätely ja havaintojen selittäminen tavoitteenaan syvällisempi ymmärrys käsitteistä ja ilmiöistä.

4.3 Opettajan rooli tutkivassa oppimisessa

Tutkivaa oppimista edistävä toiminta edellyttää opettajalta ensinnäkin oman oppimiskäsityksensä tiedostamista; itsearviointia omista työskentelytavoista ja tyypillisestä roolistaan opettajana.

Opettajan tehtävä tutkivassa oppimisessa on toimia lähinnä tutorin ja ohjaajan roolissa. Opettajan tarkoituksena on tukea ryhmätoimintaa ja tiedon etsinnän prosesseja. Tätä ohjaamista voidaan verrata rakennustelineiden pystyttämiseksi opiskelijoiden kehittymisen tueksi. Tuki voi olla väline, toimenpide tai oppimisympäristön aspekti, joka on suunniteltu auttamaan opiskelijoita ongelmien selvittämisessä. Tuki voi käytännön tasolla olla opetuksellisia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi toiminnan suuntaamista, oleellisten seikkojen esiin tuomista, ongelman tai tavoitteen selkiyttämistä tai keskusteluun ohjaamista. (Häkkinen 2004.)

Tutkivassa oppimisessa opettaja on siis oppimisen ohjaaja, joka rohkaisee opiskelijoita asettamaan ongelmia ja luomaan selityksiä. Opettaja pyrkii edistämään heidän itseohjautuvuuttaan, mikä ei kuitenkaan sulje pois perinteisiä opetusmetodeja. Ennen kaikkea opettajan tulee uskaltaa heittäytyä tutkimaan itselleenkin tuntemattomia alueita ja ilmiöitä.

Wells (2000) kuvaa opettajan roolia niin, että opetuksen toteuttamistavan ei tulisi vain tukea tutkivaa asennoitumista opiskeluun, vaan tutkivassa oppimisessa pitäisi myös määritellä opettajan osallistuminen. Hänen mukaansa opettajan tulisi osallistua oppimisprosessiin seuraavalla tavalla: osallistumalla opiskelijoiden valitsemien aiheiden ja ilmiöiden tutkintaan johtamalla ja organisoimalla oppimisyhteisön toimintaa.

4.4 Tutkivan oppimisen oppimisympäristö

Keskeistä tutkivan oppimisen onnistumisessa on vuorovaikutuskulttuurin luominen. Tutkiva oppiminen edellyttää opiskelijoilta aktiivista ilmaisua ja taitoa tarkastella ilmiöitä eri näkökulmista. Jotta ongelmanratkaisu voisi onnistua, opiskelijoiden tulisi kyetä monipuoliseen keskusteluun ideoistaan, asettaa kysymyksiä, vertailla vaihtoehtoja ja arvioida omia ja muiden ajatuksia kriittisesti. Opettajan keskeiseksi tehtäväksi nouseekin tarkoituksenmukaisen ja hedelmällisen vuorovaikutuksen edistäminen opiskelijoiden keskuudessa.

Yleisesti, kun oppimista on tutkimuksissa tarkasteltu ryhmäprosessina, on oppimisen laadun indikaattorina käytetty vuorovaikutuksessa ilmenevän puheen laatua. Ryhmien vuorovaikutuksessa on nähty kolmentyyppistä puhetta: kiistelevä, kumulatiivinen ja tutkiva puhe.

Kiistelevälle puheelle on ominaista eri mieltä oleminen. Keskustelu koostuu väitteistä ja vastaväitteistä. Kiistelevä puhe on tarkoituksenmukaista silloin, kun halutaan selventää erilaisten seikkojen ja ilmiöiden eroja. (Häkkinen 2004.)

Vastakohtana edelliselle kumulatiivisessa puheessa korostuu samaa mieltä oleminen. Se sopii tilanteisiin, joissa on tarpeen löytää yhteistä näkemystä esimerkiksi yhteisen tuotoksen osalta. (Häkkinen 2004.)

Tutkiva puhe tarkoittaa keskustelua, jossa kysymykset, ehdotukset, väittämät ja ideat tuodaan yhteisen keskustelun kohteeksi. Myös puheen takana olevat perustelut tehdään näkyviksi. Tutkivan puheen avulla työstetään oppimisen kohdetta tavalla, jolla päästään korkeamman tasoiseen asian käsittelyyn tai ongelmanratkaisuun kuin yksilöiden kohdalla. (Häkkinen 2004.)

4.5 Tutkiva verkko-oppiminen ja opettajan rooli

Tietoverkkoteknologian myötä on tullut mahdolliseksi suunnitella uudenlaisia, sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuvia oppimisympäristöjä, jotka tukevat uuden tie-

don luomista ja jaetun ymmärryksen muodostumista samalla, kun ne tarjoavat välineitä ajattelun ulkoistamiseen, vaihtoehtoisten ratkaisujen tutkimiseen ja kokeiluun, kysymiseen, selittämiseen, perustelemiseen, itsearviointiin ja jaettuun asiantuntijuuteen. (Häkkinen 2004.)

Teknologiaympäristöissä tapahtuva työskentely on osaltaan myötävaikuttanut myös uudenlaisen oppimiskulttuurin syntymiseen. Yhteisöllisen tiedon kasvattamista ja jaettua ongelmanratkaisua tukemaan tarkoitettut välineet voivat parhaimmillaan mahdollistaa oman kokemuksen ja ajattelutoiminnan reflektoinnin ja syvällisen ymmärryksen. (Hakkarainen ym. 2005.)

Vaikka tutkiva oppiminen ei välttämättä tarvitse tietokoneita ja tietoverkkoa avukseen, voi tieto- ja viestintätekniikan monipuolinen hyödyntäminen helpottaa tutkivan oppimisen prosessimallin toteutumista ja sen hahmottamista.

Tutkivassa verkko-oppimisessa opettajan rooliin liittyy joitakin erityispiirteitä. Kuten yleisestikin, siihen kuuluu oppimisen organisointi ja tukeminen. Verkko-oppimisen organisoinnin puitteissa opettajan tulee kuitenkin tehdä lukuisia päätöksiä muun muassa siitä, mitä ja miten verkkoympäristön työkaluja käytetään, mitkä työalueet määritellään ja miten tiedonvälitys ja raportointi toteutetaan. Erityinen haaste opettajalle on organisoida verkko-oppimisympäristö tukemaan yhteisöllistä työskentelyä: ajatusten jakamista, keskinäistä kommentointia ja uuden tiedon yhteisöllistä tuottamista. Keskeisiä kysymyksiä ovat myös esimerkiksi, miten mitoitetaan ohjaus sekä miten toimia palautteen antajana, työskentelyn etenemisen arvioijana ja toiminnan suuntaajana. (Häkkinen 2004.)

Opettajan tärkeä rooli on myös jo aiemmin esille tullut asiantuntijan mallina oleminen. Häkkisen (2004) mukaan tutkivassa verkko-oppimisessä tämä tarkoittaa sitä, että opettaja tekee omia ajatteluprosessejaan näkyviksi opiskelijoille sekä laatii yhteiseen työskentelyavaruuteen aitoja kysymyksiä ja intuitiivisia käsityksiään tutkinan kohteena olevasta asiasta.

Niin tutkivan oppimisen kuin tutkivan verkko-oppimisenkin taitojen kehittyminen edellyttää oppimisen prosessin tarkastelua yhdessä opiskelijoiden kanssa. Missä

prosessin vaiheessa nyt ollaan, miten opiskelijan ja opettajan tulisi toimia nykyisessä vaiheessa ja mihin prosessin vaiheeseen ollaan siirtymässä ja mitä se edellyttää – siinä kysymyksenasettelua, joka luo suuntaa opiskelijoiden odotuksille ja toiminnalle.

4.6 Tutkivan oppimisen arviointimenetelmät

Arvioinnin tehtävänä on tukea oppimista, ohjata, kannustaa ja motivoida sekä kehittää itsearvioinnin taitoja. Arvioinnilla on merkitystä opiskelijan myönteisen minäkuvan ja motivaation edistäjänä. Hakkaraisen (2005) mukaan pedagogiikan näkökulmasta ongelmallista on, että yksittäisten tietojen oppiminen tai jonkin tarkkaan rajatun menetelmän hallitseminen ovat suhteellisen helposti arvioitavissa. Sen sijaan asiantuntijalle ominainen suhtautuminen tietoon, vaativien ymmärtämiseen liittyvien tavoitteiden asettaminen, kekseliään lähestymistavan löytäminen ongelmanratkaisussa ja oman osaamisensa tuloksellinen jakaminen yhteisössä ovat paljon vaikeimmin mitattavissa (Hakkarainen 2005, 250.)

Perinteisellä arvioinnilla on tapana evaluoida tiedon hankkimista ja ulkoaoppimista, jota on mitattu erilaisilla testeillä ja kokeilla. Niillä ei kuitenkaan ole voitu osoittaa opiskelijan ajattelu- ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymistä eikä tehdä näkyväksi varsinaista oppimisprosessia. Tutkiva oppiminen luo tarpeita uudenlaisten arviointityökalujen käyttöönottoon.

Tutkivassa oppimisessa arvioinnin tulisi keskittyä lopputuloksen tai tuotoksen sijasta prosessin aikaiseen laadulliseen itse- ja vertaisarviointiin. Puhutaan myös kehittävästä arvioinnista (esim. portfolioarviointi, kehittämiskansiot), jossa tärkeä merkitys on opintokokonaisuuden aikana tuotetulla materiaalilla. Tuotos ilmentää näin osallistujien ajatusten ja ideoiden kehittymistä sekä yleisesti työn kulkua, välivaiheita ja lopputuloksia. (Hakkarainen ym. 2005.)

Tutkivan oppimisen prosessi voidaan katsoa onnistuneeksi, kun osallistujat kykenevät oman ongelmanasettelunsa pohjalta luomaan monimutkaisia teorioita sekä löytävät tutkinnan kohteena olevien ilmiöiden selittämisen kannalta tarkoituksenmukaista

ja luotettavaa tietoa. Oppimisprosessin arvioinnissa voi huomioda myöskin opiskelijan kykyä luopua tarvittaessa omista intuitiivisista käsityksistään (Hakkarainen ym. 2005, 265.)

4.7 Tutkivan oppimisen soveltuvuus ja haasteet yrittäjyysopinnoissa

Tutkiva oppiminen soveltuu ilmiöiden tarkasteluun ja ymmärtämiseen laajassa kontekstissa. Se korostaa erityisesti huomion kiinnittämistä ilmiöiden keskeisiin käsitteisiin ja vaikutusmekanismeihin. Oppijan aikaisemmat käsitykset ja omat selitykset ovat myös merkittäviä ja ne tulisivat saattaa näkyviksi. Erityisen hyvin tutkiva oppiminen sopii asiantuntijuuden tai työelämän tietojen ja taitojen opiskeluun, joka vaatii uuden tiedon tuottamista esimerkiksi ongelmanratkaisutilanteisiin. (Silander 2003, 143.)

Tutkiva oppiminen ei keskity puutteisiin ja rajoituksiin vaan mahdollisuuksiin. Se ei keskity sulkemaan ovia vaan pyrkii avaamaan uusia mahdollisia maailmoja. Jo aiemmin tässä työssä yrittäjyyden tutkimuksen yhteydessä tuotiin esille, että yrittäjyydessä keskeisessä asemassa on ympäristössä olevien mahdollisuuksien havaitseminen ja hyödyntäminen. Yrittäjyyteen liittyvä toiminnan ennustamattomuus, epävarmuus ja moninaisuus edellyttävät yrittäjältä innovatiivista mahdollisuuksien kartoittamista ja niihin tarttumista. (vrt. Sook ym, 2003.) Tutkivan oppimisen pedagogiikka palvelee myös yrittäjyyteen liitettävien erityispiirteiden ja valmiuksien kehittämistä. Kokonaisuuksien hallinta ja asioiden riippuvuussuhteiden ymmärtäminen ovat yrittäjän menestyksellisen toiminnan edellytys. Yrittäjältä edellytetään lisäksi laaja-alaista näkemystä oman toimintaympäristönsä ilmiöistä ja muutoksista. Yrittäjyyden tärkeä elementti on päätöksenteko, jonka tueksi tarvitaan relevanttia, tarkoituksenmukaista ja olennaista tietoa. Hakkaraisen (2005) mukaan vaarana saattaa olla se, että tietyistä uskomuksista sekä ajattelu- ja käyttäytymismalleista muodostuu itselle totuuksia ja itsestäänselvyksiä, joita ei enää pysty kyseenalaistamaan. Yrittäjyydessä ajattelun rajoittuneisuus ja juuttuminen jo läpikäytyihin kokemuksiin voi olla kohtalokasta. Tutkivan oppimisen prosessi ohjaa myös yrittäjää henkilökohtaisen kehittymisen ja rajojensa ylittämisen strategiaan, jossa ratkaistaan ymmärtämiseen liittyviä ongelmia uuden tiedonrakentelun ja kriittisen arvioinnin kautta.

Yrittäjyyden selviä kehityssuuntia on verkostoitumisen lisääntyminen ja yhteistyövaatimusten kasvu. Tutkiva oppiminen luo mahdollisuuden kollektiiviseen ajatusten ja näkemysten vaihtoon sekä yhteisölliseen oppimiseen vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Vuorovaikutuksessaan osallistujat kohtaavat erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia tietomaailmoja, mikä voi avata uusia näkökulmia ja ideoita myös yrittäjyyteen.

Merkittävin tutkivan oppimisen mahdollistama lisäarvo tämän kehittämishankeen puitteissa suunnitelluissa yrittäjyysopinnoissa muodostuu kuitenkin siitä, että tutkivan oppimisen pohdinnan ja kysymystenasettelun pohjalta osallistuja rakentaa oman oppimisprosessinsa ja oppimispolkunsä henkilökohtaisista lähtökohdistaan. Toisin sanoen tutkivan oppimisen yhtenä ulottuvuutena on myös sen rooli henkilökohtaisen opinto-ohjelman sisältöjä suuntaavana tekijänä.

Toki tutkivan oppimisen pedagogiikka yrittäjyysopintojen taustalla sisältää monia haasteita. Uuden ajattelu- ja työskentelymallin omaksuminen ja yhteisöllisen oppimisen kulttuurin rakentaminen ei ole nopeaa eikä vaivatonta. Yrittäjyyteen usein liitettävät henkilökohtaiset persoonallisuustaipumukset, kuten itsenäisyyden, riippumattomuuden ja vapauden arvostaminen saattavat olla ristiriidassa tutkivan oppimisen menetelmien kanssa. Osallistujayrittäjien väliset mahdolliset kilpailuasetelmat puolestaan voivat haitata jaetun asiantuntijuuden tavoitteiden täyttymistä. Yrittäjille, joiden toiminta suuntautuu tietyn käytännöllisen osaamisen kaupallistamiseen, tutkivan oppimisen filosofia ja työskentelytavat saattavat tuntua vierailta. Esteeksi saattavat nousta myöskin osallistujien puutteelliset valmiudet tiedon hankinnan ja tietoverkkojen hyödyntämisen alueilla.

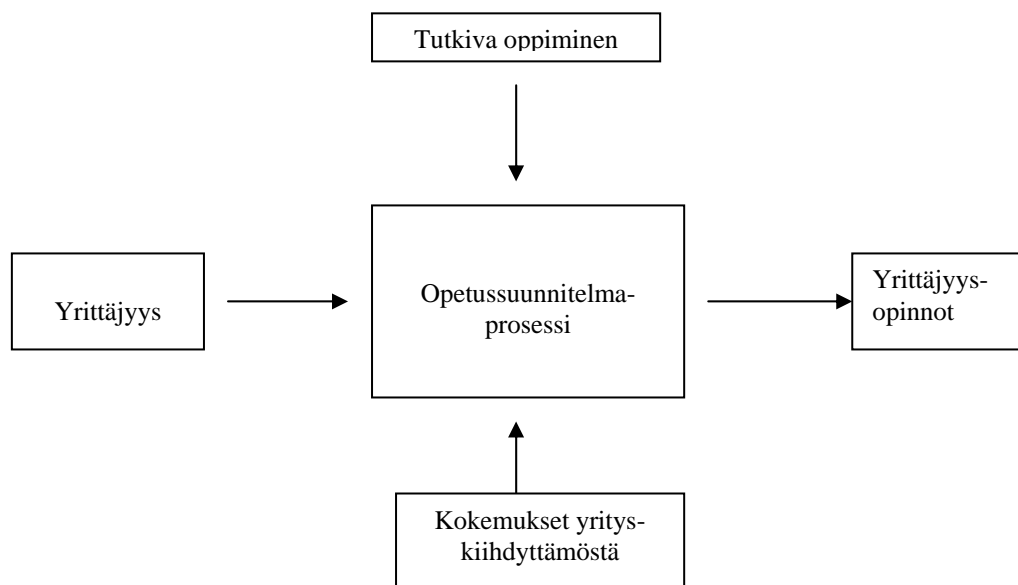
Tutkivan oppimisen toteuttaminen on vaativa haaste tietysti myös opettajille. Se edellyttää muutoksia opetussuunnitelmiin, pedagogiikkaan ja arviointiin sekä vaatii opettajilta uudenlaisten oppimisyhteisöjen ja –ympäristöjen muodostamista. Muutos vaatii opettajilta määrätietoista ponnistelua, rohkeutta, virheistä oppimista ja omien rajojensa rikkomista. Pyrittäessä kohti tutkivan oppimisen kulttuuria yrittäjyysopinnoissa, tarkoituksenmukaista onkin ehkä lähteä liikkeelle pienemmistä hankkeista tai soveltaa sitä ensin vain osassa opintoja.

5 YRITTÄJYYDEN OPINTOSUUNNITELMA - KEHITTÄMISHANKKEEN ESITTELY

Tässä tarkastellaan suunniteltuja yrittäjyysopintoja, niissä käytettäviä opetusmenetelmiä ja pedagogista taustaa sekä opintojen arviointia.

5.1 Yrittäjyysopintojen lähtökohdista ja päälinjoista

Kehittämishankkeessa tehdyn tarkastelun voi esittää kaaviona allaolevalla tavalla.

Kuvio 5. Yrittäjyyden opetussuunnitelman ulottuvuudet

5.1.1 Yrityskiihdyttämön toimintamalli lähtökohtana

Monialaisen ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämön toimintamalleja on nyt rakennettu ajatellen eri alojen yrittäjyyttä tutkinto-opiskelijoiden kannalta. Myös tutkintokoulutuksensa aloittavien erilaiset taustat tuovat moninaisuutta toimintaan. Alla olevassa taulukossa on havainnollistettu tutkintonimikkeiden kautta ammatillisen

osaamisen kirjoa niin tutkinto-opiskelijan omasta taustasta kuin tavoitetutkinnon suunnalta tarkasteltuna.

opiskelijoiden taustan erilaisuus	lukio	ammattillinen toinen aste	aikuisopiskelijat, aiempi opisto-aste ja työkoekemusta	amk-tutkinto ja työkoekemusta	
tutkinto	amk-perustutkinto	amk-perustutkinto	amk-perustutkinto	ylempi amk-tutkinto	huom: pätevyysvaatimuksia
insinööri					rak/sähkösuunn
merikapteeni				(ei vielä)	
tradenomi					
restonomi				(ei vielä)	
medianom				(ei vielä)	
kuvataiteilija				(ei vielä)	
sairaanhoitaja					TEO-rek
terveydenhoitaja					TEO-rek
fysioterapeutti				(ei vielä)	TEO-rek
kuntoutuksenohjaaja	(vain aikuisk)	(vain aikuisk)		(ei vielä)	
sosionomi				(ei vielä)	

Taulukko 1. Opiskelijoiden ammatillisen taustan erilaisuus

Toistaiseksi yrityskiihdyttämötoimintaa ei ole toteutettu ammatillisten erikoistumisopinnot yhteydessä. Niiden osalta tutkintokoulutuksia huomattavasti lyhyempi opiskelu-aika, tyypillisesti yksi vuosi työn ohessa, on kiihdyttämötoimintaan kuuluvan opiskelijan kasvuprosessin kannalta haasteellisempi järjestettävä sekä lyhyytensä että ammatillisen sisällön intensiivisyyden (tai pakkotahtisuuden, miten nyt halutaan sanoa) vuoksi.

5.1.2 Mentorointipainotuksesta kohti yrittäjyysopintojaksoja

Nykyisellään yrityskiihdyttämön keskeinen opiskelijan ohjausmuoto on tehtävänsä valmennettujen opettajien suorittama mentorointi. Yrityskiihdyttämöön suoraan liittyviä opintosuorituksia kertyy yritystoiminnan valmistelun etenemisestä: liikeidean hahmottaminen, kiihdyttämösopimuksen jälkeen tapahtuva liikeidean jalostaminen liiketoimintasuunnitelmaksi, yrityksen perustaminen ja sen toiminnan pyörittäminen todellisilla asiakkuuksilla. Tässä prosessissa keskeistä on yrittäjäksi aikovan oma aktiivinen toiminta, jota tuetaan mentoroinnilla nimetyn mentorin toimesta, eikä niinkään perinteinen luentopainotteinen opetus. Oman yrityksen kehittämistä palveleviksi pyritään suuntaamaan kunkin kiihdyttämöopiskelijan oman alan eri ammatillisten opintojaksojen sisältämät harjoitustyöt, jos se luontevasti on mahdollista.

Tässä työssä tehtävän yrittäjyysopintojen tarkastelun ajatuksena on hahmotella mahdollisuutta tuoda tilannetta hieman ”takaisinpäin” ryhmämuotoisen opetuksen ja opiskelun suuntaan aivan puhtaasta yksilöohjauksesta tai –mentoroinnista. Ilman tämäntyyppistä ”opetuksellistamista” ei oikein voi ajatella tarjoavansa missään laajuudessa yrittäjyysopintoja esimerkiksi avoimen ammattikorkeakoulun tarjonnassa. Toisaalta on niinkin, että yrittäjyydestä voidaan luennoida pitkästikin (laajasti ja perusteellisesti; näin näyttää olevan yliopistopuolella tapana), mutta lopulta ytimenä on kuitenkin itse tekeminen, liiketoiminnan toteuttaminen, toimiminen yrittäjänä.

Kehittelyn tässä vaiheessa vaikuttaa siltä, että opintojaksot on mahdollista rakentaa vaiheittain syveneväksi, mutta osallistumisen edellytykset kannattaa asettaa yritys-toimintaan sitoutumisen asteen mukaan. Tositilanteessa on erilainen onnistumisen paine kuin simulaattorissa.

5.1.3 Yrittäjän ammattitutkinto ja sen osaamiskuvaukset

Tässä työssä on käytetty yhtenä keskeisenä viitteenä ammattitutkintojärjestelmään kuuluvaa yrittäjän ammattitutkintoa ja sen osaamiskuvauksia. Nykyiset tutkintovaatimukset on hyväksytty jo 16.10.2001 ja Opetushallituksen www-sivujen mukaan tutkinnon perusteet ovatkin uusittavana monien muiden ammattitutkintojen tapaan.

Uusien tutkinnon perusteiden aikataulua ei kuitenkaan ole ilmoitettu ja nykyiset ovat voimassa toistaiseksi, joten näiden mukaan voidaan tarkastelua jatkaa.

Yrittäjän ammattitutkinto koostuu kolmesta osasta, joiden ammattitaitovaatimuskuvaukset on tässä ryhmitelty hieman virallisesta esitysjärjestyksestä poiketen suunnittelun havainnollistamiseksi.

YAT OSA1. LIIKEIDEAN TÄSMENTÄMINEN

b) arvioinnin kohteet ja kriteerit

a) ammattitaitovaatimukset

Oman osaamisen ja kehittymisen arviointi

- **osaa arvioida omia henkilökohtaisia ominaisuuksiaan ja valmiuksiaan yrittäjänä sekä suunnitella kehittymistarpeitaan**
- osaa kriittisesti tarkastella omaa ammattitaitoaan ja kokemuksensa riittävyyttä sekä kehittämistarpeitaan käynnistäessään yrityksensä toimintaa ja toimiessaan yrittäjänä
- osaa analysoida henkilökohtaisten ominaisuuksiensa, arvojensa, terveydentilansa, taloudellisten valmiuksiensa ja perhetilanteensa tuomat vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhkatekijät yritystoiminnassaan
- osaa suunnitella omaa ajankäyttöään

Liikeidean lähtökohtien tarkastelu

- **osaa tarkastella kriittisesti oman liikeideansa lähtökohtia ja visioida sen tulevaisuutta**
- osaa liikeideaa täsmentäessään hakea tietoja nykyaikaisin menetelmin omalta suunnitellulta toimialalta, sen kilpailu- ja markkinatilanteesta sekä niiden kehittymisestä sekä hahmottaa yrityksensä toimintaan vaikuttavia yhteiskunnallisia ja kansantaloudellisia tekijöitä
- osaa hyödyntää erilaisia vaihtoehtoisia tapoja löytää ja kehittää oma liikeidea
- osaa verrata omaa liikeideaansa alalla jo toimiviin yrityksiin

- osaa tarkastella tarvittaessa yhdessä asiantuntijoiden kanssa liikeidean taloudellista kannattavuutta eli elättääkö liikeidea
- on siinä laajuudessa selvillä yritysmuodoista, että osaa tarkastella liikeidean toteuttamisedellytyksiä rahoituksen ja verotuksen kannalta ja on selvillä toimialan mahdollisista normeista ja säädöksistä
- osaa ottaa huomioon yrittäjän sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyvät asiat ja säädökset

Liikeidean laatiminen

- **osaa laatia toteutuskelpoisen liikeidean**
- osaa määrittää yrityksensä asiakasryhmät, niiden tarpeet ja vaatimukset
- osaa arvioida ja vertailla tuotteidensa ja/tai palvelujensa laatua ja omaperäisyyttä markkinoilla
- osaa rakentaa yritykselleen kannattavan tuoteiston ja kehittää sen kilpailukykyä
- osaa päättää, mille osaamiselle toiminta pohjautuu ja mitä henkisiä, välineellisiä ja taloudellisia voimavaroja toiminnan käynnistämiseen alkuvaiheessa tarvitaan
- osaa hakeutua yritystoimintansa kannalta tärkeisiin verkostoihin
- osaa hyödyntää tietotekniikkaa laatiessaan liikeidea

Ammatillisen osaamisen näyttö on oman suunnitellun tai alkuvaiheessaan olevan yrityksen toteutuskelpoinen liikeidea, sen kriittinen tarkastelu, valintojen perustelut sekä arvo- ja eettisten kysymysten pohdinta.

Ensimmäisen ammattitutkinnon osion tavoitteet vastaavat varsin pitkälle yrityskehittämöprosessin alkuvaihetta, jossa liikeidean työstämisen ja arvioinnin jälkeen on solmittavissa kiihdyttämösopimus.

YAT OSA 2. LIKETOIMINTASUUNNITELMAN LAATIMINEN

b) arvioinnin kohteet ja kriteerit

a) ammattitaitovaatimukset

Liiketoimintasuunnitelman valinta ja muokkaus

- **osaa valita ja muokata yrityksensä toiminnan kannalta käyttökelpoisen liiketoimintasuunnitelman**
- osaa valita yrityksensä toiminnan kannalta rakenteeltaan ja sisällöltään toimivan liiketoimintasuunnitelman
- osaa tarkastella liiketoimintasuunnitelmaa kriittisesti
- osaa muokata liiketoimintasuunnitelman yritykselleen sopivaksi työkaluksi ja päättää, mitä asiantuntijapalveluja sen laatimisessa tarvitsee
- osaa hyödyntää tietotekniikkaa suunnitelmaa laatiessaan

Yritysmuodon valinta

- **osaa vertailla eri yritysmuotoja ja valita niistä omalle yritystoiminnalleen sopivimman sekä päättää tarvittavista toimenpiteistä**
- osaa vertailla eri yritysmuotojen vastuita ja velvoitteita, muun muassa pääoman tarpeen, päätöksenteon ja riskien kannalta
- osaa määrittää liiketoiminta-, vahinko- ja henkilöriskit ja varautua niihin
- osaa pohtia yritysmuodon merkitystä toiminnan jatkuvuuden kannalta esimerkiksi sukupolvenvaihdostilanteessa
- tietää voiton ja tappion jakamisen, palkanmaksun omistajille ja verotuksen eri yritysmuodoissa
- osaa asiantuntijoita hyödyntäen päättää omalle yritystoiminnalleen sopivasta yritysmuodosta ja perustamiseen liittyvistä hallinnollisista toimenpiteistä

Talouden suunnittelu

- **osaa suunnitella yrityksensä taloutta**
- osaa määrittää, mitkä tekijät vaikuttavat yrityksen tulokseen ja seurata, miten tulos kehittyy
- osaa päättää kannattavan toiminnan rajan, jotta osaa muun muassa hinnoitella yrityksensä tuotteet tai palvelut
- osaa suunnitella ja seurata rahan käyttöä ja rahan lähteitä
- osaa hyödyntää tilitoimisto- ja muita talouden hoidon palveluja
- osaa taloutta suunnitellakseen lukea tilinpäätöstä ja muita raportteja sekä tulkita keskeisiä talouden tunnuslukuja

Markkinoinnin suunnittelu

- **osaa suunnitella yrityksensä markkinointia**
- osaa selvittää markkinoiden laadullista ja määrällistä kysyntää ja tarjontaa
- osaa selvitysten teossa hyödyntää asiantuntijapalveluita
- osaa ryhmitellä asiakkaat ja määrittää yrityksensä asiakaskohderyhmät
- osaa hahmottaa kilpailijoidensa vahvuuksia ja heikkouksia ja rakentaa oman yrityksensä laatupolitiikan
- osaa valita tuotteilleen parhaat jakelutiet
- osaa käyttää hintaa, maksuehtoja ja muita kilpailutekijöitä kannattavasti
- osaa yhdessä asiantuntijoiden kanssa suunnitella markkinointitoimenpiteitä ja selvittää niiden aiheuttamat kustannukset

Tuotteiden ja palvelujen sekä tuotannon suunnittelu

- **osaa suunnitella tuotteiden ja palvelujen tuotantoa**
- osaa rakentaa kannattavan tuotteiston ja kehittää tuotteiden ja toiminnan laatua
- osaa vertailla tuotantovälineiden hankintavaihtoehtoja kuten osto tai vuokraus
- osaa määritellä tuotteiden ja palvelujen tuottamisessa tarvittavat prosessit
- osaa pohtia alihankinta- ja toimintojen ulkoistamismahdollisuuksia ja osaa hakeutua yhteistyöhön ja yritys- ja yrittäjäverkostoihin

Henkilöstön suunnittelu

- **osaa tehdä yrityksensä henkilöstöä koskevia suunnitelmia**
- osaa määrittää yrityksensä toiminnan edellyttämän henkilöstön laadun ja määrän
- osaa ottaa huomioon henkilöstönsä ammatillisen osaamisen kehittämistarpeet
- osaa ottaa huomioon keskeiset työnantajavelvoitteet sekä työlainsäädännön ja työturvallisuuden määräykset

Ammatillisen osaamisen näyttö on alustava liiketoimintasuunnitelma, jonka tutkinnon suorittaja on muokannut oman yrityksensä toiminnan kannalta käyttökelpoiseen muotoon ja jota hän voi käyttää työkaluna oman toimintan-

sa johdonmukaisessa toteuttamisessa sekä esimerkiksi rahoitusneuvottelujen tukena.

Toinen osa tulee näkyväksi liiketoimintasuunnitelmassa, mille vaiheelle myös löytyy luonteva vertailukohta nykyisessä yrityskiihdyttämöprosessissa.

YAT OSA 3. LIIKETOIMINTASUUNNITELMAN TOTEUTTAMINEN

b) arvioinnin kohteet ja kriteerit

a) ammattitaitovaatimukset

Yrityksen perustaminen

- osaa käynnistää yrityksensä toiminnan
- osaa hoitaa yrityksensä perustamistoimet asiantuntijapalveluja käyttäen

Vuorovaikutus- ja neuvottelutaidot

- osaa viestiä ja toimia vuorovaikutteisesti sidosryhmäsuhteita hoidettaessa ja henkilökunnan kanssa
- osaa käyttää yrityksen toiminnan kannalta keskeisiä viestintävälineitä
- osaa käynnistää asiakaskontakteja ja neuvotella asiakkaiden kanssa
- osaa neuvotella yritystään koskevista asioista mm. viranomaisten, verottajan, rahoittajien ja hankkijoiden kanssa

Sopimusten tekeminen

- osaa tehdä sopimuksia
- osaa laatia tavanomaisiin liiketoimiin liittyvät sopimukset itsenäisesti
- osaa hankkia sopimusten laadintaan asiantuntijapalveluja

Yrityksen asiapapereiden hallinta

- osaa järjestää yrityksen toimisto- ja hallintotyöt
- osaa systemaattisesti järjestää yritystoimintaan liittyvät asiapaperit
- osaa laatia yrityksen toiminnan kannalta merkittävät asiapaperit määräysten mukaisesti
- osaa organisoida yrityksen toimistorutiinit ja hallinnolliset tehtävät

Myynti ja markkinointitoimintojen hoitaminen

- **osaa markkinoida ja myydä**
- osaa kerätä ja käyttää erilaisia tilastoja ja tietoja myynnin tueksi
- osaa suunnitella markkinointia ja laatia myyntibudjetteja
- osaa suunnitella ja aktiivisesti toteuttaa myyntiä kustannusnäkökulmat huomioiden
- osaa hoitaa toimitukset
- osaa laskuttaa, määrittää toimitus- ja maksuehdot sekä hoitaa toimitukset sekä tarvittavat perintätoimet
- osaa seurata asiakastyytyväisyyttä ja kehittää toimintaa palautteen mukaisesti

Ostotoimintojen hoitaminen

- **osaa hankkia tuotannontekijöitä**
- osaa hoitaa ostotoimintaa osana yritystoimintaa
- osaa suunnitella, ohjata ja valvoa yrityksensä sisäänostoja
- osaa hoitaa varasto- ja valmistuskirjanpidon tarvittaessa asiantuntijoiden avulla
- osaa perustella, miksi tuotantovälineet kannattaa ostaa tai vuokrata

Henkilöstöasioiden hoitaminen

- **osaa hoitaa keskeiset henkilöstöasiat**
- osaa rekrytoida työntekijöitä
- osaa vuorovaikutteisesti neuvotella ja hoitaa asioita henkilöstönsä kanssa
- osaa laatia työsopimuksia ja hoitaa uusien työntekijöiden perehdyttämisen
- osaa ottaa työntekijöiden palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset huomioon toimintojen suunnittelussa
- osaa hoitaa palkanmaksun
- osaa huolehtia henkilöstönsä hyvinvoinnista ja ammattitaidosta

Yrittäjänä kehittyminen

- **osaa kehittää henkilökohtaisia valmiuksiaan yrittäjänä sekä tarkastella yrityksensä toiminnan kehittämismahdollisuuksia**
- osaa arvioida ja suunnitella oman ammattitaitonsa kehittämistä

- osaa huolehtia omasta työkyvystään
- osaa verkottua yrittäjän ja yrityksen kannalta keskeisten sidosryhmien kanssa

Yrityksen toiminnan kehittäminen

- osaa tarkastella kriittisesti oman yrityksensä kehittämistarpeita ja ryhtyä tarvittaviin toimiin sen kehittämiseksi

Yritystoimintaa käynnistävän ja jo yrittäjänä toimivan tutkinnon suorittajan ammatillisen osaamisen näyttö on liiketoimintasuunnitelman mukaisen yritystoiminnan käynnistäminen ja toteuttaminen. Mikäli liiketoimintasuunnitelman laatiminen ei alkavalla yrittäjällä johda välittömästi yrityksen toiminnan aloittamiseen, voidaan näyttöaineistona käyttää liiketoimintasuunnitelman pohjalta laadittuja perusteellisia ja perusteltuja toiminnan aloittamisen toteuttamissuunnitelmia.

Nykyinen yrityskiihdyttämöprosessi lähtee ajatuksesta, että yritys todella perustetaan ja se toimii (ellei opiskelija päätä keskeyttää prosessia). Tässä kohtaa ammattikorkeakoulun (kiihdyttämö)opintopisteiden kerryttämisen vaatimus on siten tiukempi kuin näyttötutkinnon perusteiden määrittämä.

Yrityskiihdyttämön maksimiopintopisteet, 15 op, täyttävät tutkinnon rakenteessa olevan vapaasti valittavien opintojen kiintiön kokonaan. Pisteiden määräytyminen on henkilökohtainen, mentorointiin ja yritystoimintaan liittyvä asia eikä kaavamainen opintojaksomääritys. Avoimen ammattikorkeakoulun mahdollista tarjontaa ja toteuttamista ajatellen tietynlaisen kaavamaisuuden lisääminen on tarpeen. Näin on myös ajatellen suurempien opiskelijamäärien tutustuttamista yrittäjyyteen edes jossain laajuudessa – isompi volyymi vaatii jonkinasteista vakiointia.

5.1.4 Yrittäjyysopintojen viiden opintojakson malli

Yrittäjän ammattitutkinnon perusteita ja nykyistä yrityskiihdyttämöprosessia tarkastelemalla voidaan hahmotella yrittäjyysopintojen ”opintopaksoistaminen” tällä hetkellä Satakunnan ammattikorkeakoulussa voimassa olevien eri tutkintojen opetussuunnitelmien kannalta seuraavanlaiseksi kaikkiaan 15 opintopistettä käsittäväksi kokonaisuudeksi.

Ensimmäinen opintopakso: Yrittäjyyden perusteet, 3 op

Lähtötilanne: kaikki halukkaat voivat osallistua

Lopputilanne: osallistuja on kuvannut kannaltaan jatkokehittelyn kannalta mahdollisen liikeidean

Toinen opintopakso: Yrittäjän liiketoimintasuunnitelma, 3 op

Lähtötilanne: osallistuvalla henkilöllä on olemassa oman liikeidean kuvaus (=osallistumisen edellytys), jota työestetään

Lopputilanne: osallistuja on tehnyt kattavan liiketoimintasuunnitelman omasta liikeideastaan

Kolmas opintopakso: Yrityksen perustaminen yrittäjänä, 3 op

Lähtötilanne: osallistujalla on kirjallinen liiketoimintasuunnitelma (=osallistumisen edellytys), jonka mukaisen yrityksen hän tosiasiallisesti tulee käynnistämään

Lopputilanne: yritys on toiminnassa

Neljäs opintopakso: Toimiminen yrittäjänä, 3 op

Lähtötilanne: osallistujalla on oma yritys (=osallistumisen edellytys), jonka toimintaa hän tulee hoitamaan kaikki osa-alueet huomioon ottaen

Lopputilanne: osallistujan yritys toimii käytännössä

Viides opintopakso: Oman yrityksen kehittäminen, 3 op

Lähtötilanne: osallistujalla on toimiva yritys (=osallistumisen edellytys), jota hän tulee kehittämään

Lopputilanne: osallistujan yritys on vakiintunut/kasvanut/uusiutunut

Paketointi opintojaksoiksi tukee tutkivan oppimisen ajatusta siten, että usea yrittäjyydestä kiinnostunut on silloin luontevammin yhdessä ja oppimassa myös toisiltaan, vastakohtana yksilölliselle mentoroinnille. Itseasiassa kyse ei ole täydellisestä vastakkaisuudesta, koska mentorointi sinänsä jää kiihdyttämötoiminnan keskeisenä elementtinä toki edelleen toimintaan, mutta oppimistilanteista osa muuttunee ryhmämentoroinniksi ja vertaisoppimiseksi.

Suomen yrittäjäkunnan ikärakenne tekee ajankohtaiseksi myös omistajanvaihdosten kautta tapahtuvan siirtymisen yrittäjäksi, mikä johtaa ajatukseen hahmotella mahdollisesti siihen oman opintojaksonsa.

Kuudes, vaihtoehtoinen opintojakso: Yrittäjäksi omistajavaihdoksella, 3 op
 Lähtötilanne: osallistujalla on tiedossa yritys, jonka vastuuyrittäjäksi hän tulee siirtymään
 Lopputilanne: omistajanvaihdos on toteutettu (tai siitä on tehty perusteellinen suunnitelma)

5.2 Yrittäjyysopinnot tarkempi kuvaus

5.2.1 Opintojaksoselosteen sisältö Satakunnan ammattikorkeakoulussa

Yrittäjyysopinnot koostuvat useasta opintojaksosta, joiden osalta ammattikorkeakoulun ohjeiston mukaan tulee kuvata seuraavat asiat :

Toimipiste/School

Lukuvuosi/Academic year

Opettaja/Lecturer

(Opintojaksokuvauksen) Päiväys/Date

Opintojakson koodi/Code of the course

Opintojakson laajuus (op)/Extent of the course (ECTS cr)

Toteutusajankohta/Study period(s) **

Opintojakson nimi (ja käännös englanniksi)/Course title
 Oppimistulokset (tavoitteet)/Learning outcomes (objectives)
 Asiakokonaisuudet/Contents
 Opintojakson ydinsisältö/Core contents of the course
 Opiskelijan työn mitoitus/Workload for the student
 Opintojakson toteutus/Course implementation/way of performance
 Vaaditut suoritukset ja niiden arviointi/Course requirements and evaluation
 (Suoritusvaatimukseen kuuluu myös palautteen antaminen kahden viikon kuluessa opintojakson päättymisestä/To receive credits, the student is to give feedback within two weeks of completing the course.)
 Muut vaatimukset/Other requirements
 Käytettävä kirjallisuus/Literature
 Muu materiaali/Other material
 Yhteydenpitotavat opintojakson aikana/Contact options during the course

Tässä työssä esitetään hahmotellut opintojaksot vain suomenkielisten kuvausten osalta, koska hahmotellut ajatukset joutuvat toimialoilla tapahtuvaan viralliseen opetussuunnitelmatyöprosessiin voidakseen päätyä vapaasti valittavien opintojen luetteloon (todennäköisempi vaihtoehto) tai jonkun koulutusohjelman valinnaisten opintojen moduliiksi (vähemmän todennäköinen vaihtoehto).

Edelläolevassa kuvausrungossa kuusi kohtaa seitsemästä ensimmäisestä ovat luonteeltaan tietyn opintojakson toteutuksen hallinnollista tietoa eikä niitä esitetä tässä työssä tarkasteltujen opintojaksoluonnosten osalta.

5.2.2 Ensimmäinen opintojakso: Yrittäjyyden perusteet, 3 op

Lähtötilanne: kaikki halukkaat voivat osallistua

Lopputilanne: osallistuja on kuvannut kannaltaan jatkokehittelyn kannalta mahdollisen liikeidean

Opintojakson laajuus (op)

3

Toteutusajankohta

kestää yhden jakson (luento-osuuksien toteutuksia pyritään järjestämään kahdesti vuodessa)

Opintojakson nimi

Yrittäjyyden perusteet, 3 op

Oppimistulokset (tavoitteet)

Opiskelija osaa arvioida omia henkilökohtaisia ominaisuuksiaan ja valmiuksiaan yrittäjänä sekä suunnitella kehittymistarpeitaan, osaa tarkastella kriittisesti oman liikeideansa lähtökohtia ja visioda sen tulevaisuutta sekä osaa laatia toteutuskelpoisen liikeidean.

Asiakokonaisuudet

Oman osaamisen ja kehittymisen arviointi: oman ammattitaidon ja kokemuksensa riittävyyden sekä kehittämistarpeiden arviointi suhteessa toimintaan yrittäjänä, henkilökohtaisten ominaisuuksiensa, arvojensa, terveydentilansa, taloudellisten valmiuksiensa ja perhetilanteensa tuomat vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhkatekijät yritystoiminnassaan, oman ajankäytön suunnittelu. Liikeidean lähtökohtien tarkastelu: liikeidean täsmentäminen hakien tietoja nykyaikaisin menetelmin omalta suunnitellulta toimialalta, sen kilpailu- ja markkinatilanteesta sekä niiden kehittymisestä sekä yrityksensä toimintaan vaikuttavien yhteiskunnallisten ja kansantaloudellisten tekijöiden hahmottaminen, oman liikeidean vertaaminen alalla jo toimiviin yrityksiin, liikeidean taloudellisen kannattavuuden tarkastelu eli elättääkö liikeidea. Yritysmuotojen tarkastelu ajatellen liikeidean toteuttamisedellytyksiä rahoituksen ja verotuksen kannalta, yrittäjän sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyvät asiat ja säädökset, toimialan mahdolliset normit ja säädökset. Liikeidean laatiminen: yrityksen asiakasryhmät, niiden tarpeet ja vaatimukset, tuotteiden ja/tai palvelujen laatu ja omaperäisyys markkinoilla, kannattavan tuotteiston rakentaminen ja sen kilpailukyvyyn kehittäminen, toiminan osaamis pohjan

määrittäminen, toiminnan käynnistämiseen tarvittavien henkisten, välineellisten ja taloudellisten voimavarojen sekä verkostojen määrittäminen

Opintojakson ydinsisältö

Oman liikeidean jäsentäminen

Opiskelijan työn mitoitus

luennot ja seminaarit xx tuntia, itsenäinen työskentely xx tuntia

Opintojakson toteutus

luennot ja seminaarit, itsenäinen työskentely oman yritystoiminnan edistämiseksi, kirjallisten raporttien tekeminen

Vaaditut suoritukset ja niiden arviointi

läsnäolovaatimus luennoilla 80 %, yrittäjäominaisuuksien arviointi, kirjallinen raportti omasta liikeideasta, keskustelu omasta liikeideasta mentorin kanssa. Arviointi hyväksytty/hylätty

Muut vaatimukset

Käytettävä kirjallisuus

Ideasta kasvuyritykseksi –käsikirja (www.venturecup.fi)

Muu materiaali

kunkin osallistujan etsimä muu materiaali, joka palvelee oman liikeidean kehittelyä

Yhteydenpitotavat opintojakson aikana

verkko-oppimisympäristö, tarvittaessa vastuuopettajan sähköposti

5.2.3 Toinen opintojakso: Yrittäjän liiketoimintasuunnitelma, 3 op

Lähtötilanne: osallistuvalla henkilöllä on olemassa oman liikeidean kuvaus (=osallistumisen edellytys), jota työestetään

Lopputilanne: osallistuja on tehnyt kattavan liiketoimintasuunnitelman omasta liikeideastaan

Opintojakson laajuus (op)

3

Toteutusajankohta

kestää yhden jakson (toteutuksia pyritään järjestämään kahdesti vuodessa)

Opintojakson nimi

Yrittäjän liiketoimintasuunnitelma, 3 op

Oppimistulokset (tavoitteet)

Opiskelija osaa laatia yrityksensä toiminnan kannalta käyttökelpoisen liiketoimintasuunnitelman, osaa vertailla eri yritysmuotoja ja valita niistä omalle yritystoiminnalleen sopivimman sekä päättää tarvittavista toimenpiteistä, osaa suunnitella yrityksensä taloutta, markkinointia, tuotteiden ja palvelujen tuotantoa ja osaa tehdä yrityksensä henkilöstöä koskevia suunnitelmia

Asiakokonaisuudet

Liiketoimintasuunnitelman valinta ja muokkaus oman yrityksen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Yritysmuodon valinta: eri yritysmuotojen vastuiden ja velvoitteiden vertailu mm. pääoman tarpeen, päätöksenteon ja riskien kannalta, liiketoiminta-, vahinko- ja henkilöriskien määrittäminen ja niihin varautuminen, yritysmuodon merkitys toiminnan jatkuvuuden kannalta esimerkiksi sukupolvenvaihdostilanteessa, voiton ja tappion jakaminen, palkanmaksu omistajille ja verotus eri yritysmuodoissa, sopivan yritysmuodon valinta ja perustamiseen liittyvät hallinnolliset toimenpiteet. Talouden suunnittelu: yrityksen tulokseen vaikuttavien tekijöiden määrittäminen, kannattavan toiminnan rajan määrittely ja tuotteiden tai palveluiden hinnoittelu,

rahan käytön ja rahan lähteiden suunnittelu ja seuranta, tilitoimistopalveluiden ja muita talouden hoidon palveluiden hyödyntäminen, tilinpäätöksen ja keskeisten talouden tunnuslukujen tulkinta. Markkinoinnin suunnittelu: markkinoiden laadullisen ja määrällisen kysynnän ja tarjonnan selvittäminen, asiakkaiden ryhmittely ja asiakaskohderyhmien määrittäminen, kilpailutilanteen arviointi, laatupolitiikan määrittäminen, jakeluteiden valinta, hinnan, maksuehtojen ja muiden kilpailutekijöiden käyttäminen kannattavasti, markkinointitoimenpiteiden suunnittelu. Tuotteiden ja palvelujen sekä tuotannon suunnittelu: kannattavan tuoteiston rakentaminen ja tuotteiden ja toiminnan laadun kehittäminen, tuotantovälineiden hankintavaihtoehtojen (kuten osto tai vuokraus) vertailu, tuotteiden ja palvelujen tuottamisessa tarvittavien prosessien määrittely, alihankinta- ja toimintojen ulkoistamismahdollisuuksien selvittäminen, yritys- ja yrittäjäverkostoyhteistyö. Henkilöstön suunnittelu: toiminnan edellyttämän henkilöstön laadun ja määrän määrittäminen, henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittämistarpeiden ottaminen huomioon, keskeiset työnantajavelvoitteet sekä työlainsäädännön ja työturvallisuuden määräykset.

Opintojakson ydinsisältö

Oman yrityksen liiketoimintasuunnitelman laatiminen

Opiskelijan työn mitoitus

luennot ja seminaarit xx tuntia, itsenäinen työskentely xx tuntia

Opintojakson toteutus

luennot ja seminaarit, itsenäinen työskentely oman yritystoiminnan edistämiseksi, kirjallisten raporttien tekeminen

Vaaditut suoritukset ja niiden arviointi

läsnäolovaatimus luennoilla ja seminaareissa 75 %, kirjallinen raportti omasta liiketoimintasuunnitelmasta, oman liikeidean esittely pienryhmäseminaarissa. Arviointi hyväksytty/hylätty

Muut vaatimukset

Opintojakso on tarkoitettu vain tutkinto-opiskelijoille, joiden kanssa on tehty kiihdyttämösopimus

Käytettävä kirjallisuus

Ideasta kasvuyritykseksi –käsikirja (www.venturecup.fi)

Muu materiaali

kunkin osallistujan etsimä muu materiaali, joka palvelee oman yrityksen liiketoimintasuunnitelman laatimista

Yhteydenpitotavat opintojakson aikana

verkko-oppimisympäristö, tarvittaessa vastuuopettajan sähköposti

5.2.4 Kolmas opintojakso: Yrityksen perustaminen yrittäjänä, 3 op

Lähtötilanne: osallistujalla on kirjallinen liiketoimintasuunnitelma (=osallistumisen edellytys), jonka mukaisen yrityksen hän tosiasiallisesti tulee käynnistämään

Lopputilanne: yritys on toiminnassa

Opintojakson laajuus (op)

3

Toteutusajankohta

kestää yhden jakson (toteutuksia pyritään järjestämään kahdesti vuodessa)

Opintojakson nimi

Yrityksen perustaminen yrittäjänä, 3 op

Oppimistulokset (tavoitteet)

Opiskelija osaa käynnistää yrityksensä toiminnan, osaa tehdä sopimuksia ja osaa järjestää yrityksen toimisto- ja hallintotyöt

Asiakokonaisuudet

Yrityksen perustaminen. Vuorovaikutus- ja neuvottelutaidot sidosryhmäsuh- teita hoidettaessa ja henkilökunnan kanssa. Asiakaskontaktien käynnistämi- nen ja neuvottelu asiakkaiden sekä viranomaisten, verottajan, rahoittajien ja hankkijoiden kanssa. Sopimusten tekeminen: liiketoimiin liittyvät sopimuk- set ja sopimusten laadintaan liittyvien asiantuntijapalvelujen hankkiminen. Yrityksen asiapapereiden hallinta systemaattisesti ja määräysten mukaisesti. Yrityksen toimistorutiinien organisointi.

Opintojakson ydinsisältö

Oman yrityksen perustaminen

Opiskelijan työn mitoitus

luennot ja seminaarit xx tuntia, itsenäinen työskentely xx tuntia

Opintojakson toteutus

luennot ja seminaarit, itsenäinen työskentely oman yritystoiminnan edistämi- seksi, kirjallisten raporttien tekeminen

Vaaditut suoritukset ja niiden arviointi

läsnäolovaatimus luennoilla ja seminaareissa 50 %, oman perustetun yrityk- sen perustamisasiakirjojen esittely mentoritapaamisessa. Arviointi hyväksyt- ty/hylätty

Muut vaatimukset

Opintojakso on tarkoitettu vain tutkinto-opiskelijoille, joiden kanssa on tehty kiihdyttämösopimus

Käytettävä kirjallisuus

Ideasta kasvuyritykseksi –käsikirja (www.venturecup.fi)

Muu materiaali

kunkin osallistujan etsimä muu materiaali, joka palvelee oman yrityksen perustamista

Yhteydenpitotavat opintojakson aikana

verkko-oppimisympäristö, tarvittaessa vastuopettajan sähköposti

5.2.5 Neljäs opintojakso: Toimiminen yrittäjänä, 3 op

Lähtötilanne: osallistujalla on oma yritys (=osallistumisen edellytys), jonka toimintaa hän tulee hoitamaan kaikki osa-alueet huomioon ottaen

Lopputilanne: osallistujan yritys toimii käytännössä

Opintojakson laajuus (op)

3

Toteutusajankohta

aloitusmahdollisuus lukukausittain, kesto vuoden (luentosarja pyritään järjestämään kahdesti vuodessa)

Opintojakson nimi

Toimiminen yrittäjänä, 3 op

Oppimistulokset (tavoitteet)

Opiskelija osaa markkinoida ja myydä, osaa hankkia tuotannontekijöitä ja osaa hoitaa keskeiset henkilöstöasiat

Asiakokonaisuudet

Myynti ja markkinointitoimintojen hoitaminen: osaa kerätä ja käyttää erilaisia tilastoja ja tietoja myynnin tueksi, markkinoinnin suunnittelu ja myyntibudjettien laatiminen, tilastojen hyödyntäminen, myynnin toteuttaminen kustannusnäkökulmat huomioiden, toimituksien ja laskutuksen hoitaminen, toi-

mitus- ja maksuehtojen määrittäminen, tarvittavat perintätoimet, asiakastyytyväisyyden seuranta ja toiminnan kehittäminen palautteen mukaisesti. Ostotoimintojen hoitaminen: yrityksen sisäänostojen suunnittelu, ohjaus ja valvonta, varasto- ja valmistuskirjanpidon hoitaminen, tuotantovälineiden hankintapäätökset (ostaa tai vuokrata). Henkilöstöasioiden hoitaminen: työntekijöiden rekrytointi, vuorovaikutteinen neuvottelu, työsopimuksien laatiminen ja uusien työntekijöiden perehdyttäminen, palkkaamisesta aiheutuvien kustannusten ottaminen huomioon toimintojen suunnittelussa sekä palkanmaksun hoitaminen, henkilöstön hyvinvoinnista ja ammattitaidosta huolehtiminen.

Opintojakson ydinsisältö

Oman yritystoiminnan toteuttaminen

Opiskelijan työn mitoitus

luennot ja seminaarit xx tuntia, itsenäinen työskentely xx tuntia

Opintojakson toteutus

luennot ja seminaarit, itsenäinen työskentely oman yritystoiminnan edistämiseksi, kirjallisten raporttien tekeminen

Vaaditut suoritukset ja niiden arviointi

läsnäolovaatimus luennoilla ja seminaareissa 50 %, kirjallinen raportti oman perustetun yrityksen aktiivisesta toiminnasta mielellään vähintään yhdeltä tilikaudelta. Arviointi hyväksytty/hylätty

Muut vaatimukset

Opintojakso on tarkoitettu vain yrityksen jo perustaneille/omistaville tutkinto-opiskelijoille, joiden kanssa on tehty kiihdyttämösopimus

Käytettävä kirjallisuus

Ideasta kasvuyritykseksi –käsikirja (www.venturecup.fi)

Muu materiaali

kunkin osallistujan etsimä muu materiaali, joka palvelee oman yrityksen liiketoiminnan hoitamista

Yhteydenpitotavat opintojakson aikana
verkko-oppimisympäristö, tarvittaessa vastuuopettajan sähköposti

5.2.6 Viides opintojakso: Oman yrityksen kehittäminen, 3 op

Lähtötilanne: osallistujalla on toimiva yritys (=osallistumisen edellytys), jota hän tulee kehittämään

Lopputilanne: osallistujan yritys on vakiintunut/kasvanut/uusiutunut

Opintojakson laajuus (op)

3

Toteutusajankohta

aloitusmahdollisuus lukukausittain, kesto vuoden (luentosarja pyritään järjestämään kahdesti vuodessa)

Opintojakson nimi

Oman yrityksen kehittäminen, 3 op

Oppimistulokset (tavoitteet)

Opiskelija osaa kehittää henkilökohtaisia valmiuksiaan yrittäjänä sekä tarkastella yrityksensä toiminnan kehittämismahdollisuuksia

Asiakokonaisuudet

Yrittäjänä kehittyminen: oman ammattitaidon arviointi ja kehittäminen, omasta työkyvystä huolehtiminen, verkottuminen yrittäjän ja yrityksen kanalta keskeisten sidosryhmien kanssa. Yrityksen toiminnan kehittäminen: oman yrityksen kehittämistarpeiden kriittinen tarkastelu ja tarvittavien toimien suunnittelu ja toteuttaminen

Opintojakson ydinsisältö

Oman yrityksen toiminnan kehittäminen

Opiskelijan työn mitoitus

luennot ja seminaarit xx tuntia, itsenäinen työskentely xx tuntia

Opintojakson toteutus

luennot ja seminaarit, itsenäinen työskentely oman yritystoiminnan edistämiseksi, kirjallisten raporttien tekeminen

Vaaditut suoritukset ja niiden arviointi

läsnäolovaatimus luennoilla ja seminaareissa 50 %, oman perustetun yrityksen toiminnan kehittämissuunnitelman ja omien yrittäjävalmiuksien kehittämissuunnitelman esittely mentoritapaamisessa. Arviointi hyväksytty/hylätty

Muut vaatimukset

Opintojakso on tarkoitettu vain yrityksen jo perustaneille/omistaville tutkinto-opiskelijoille, joiden kanssa on tehty kiihdyttämösopimus

Käytettävä kirjallisuus

Ideasta kasvuyritykseksi –käsikirja (www.venturecup.fi)

Muu materiaali

kunkin osallistujan etsimä muu materiaali, joka palvelee oman yrityksen ja omien yrittäjävalmiuksien kehittämistä

Yhteydenpitotavat opintojakson aikana

verkko-oppimisympäristö, tarvittaessa vastuuopettajan sähköposti

5.3 Kytkeä opetussuunnitelmatyöhön yrittäjyysopintojen aikaansaamiseksi

Edellä hahmoteltuja opintojaksoja on syytä tarkastella parhaillaan Satakunnan ammattikorkeakoulussa käynnissä olevassa opetussuunnitelmien uusimistyössä eri koulutusohjelmien kannalta. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että kaikille pakollisten, yhteisten opintojen määrä tulee vähenemään uusien opetussuunnitelmien myötä. Toisaalta tilanne voisi olla otollinen yrittäjyysopintojen kaltaisille kaikille mahdollisille, vapaaehtoisille opinnoille, joita voidaan toteuttaa myös koulutusalarajat ylittäen ja siten vuorovaikutusta rikastaen.

6 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI

Yrittäjyysopintojen opetussuunnitelmatyö oli kehittämishankkeena konkreettinen, todelliseen tarpeeseen rakennettu, työelämlähtöinen ja yrityskiihdyttämötoimintaa synergisesti tukeva kehityshanke.

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi 15 opintopisteen ja viiden opintojakson yrittäjyysopinnot, jotka voivat muodostaa tutkintokoulutuksessa vapaasti valittaviin opintoihin sopivan kokonaisuuden. Avoimen ammattikorkeakoulun tarjontaan tästä opintokokonaisuudesta soveltuu lähinnä ensimmäinen opintojakso, koska Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämö –toimintamalli liittää yhteen ammatillisen osaamisen kasvun opiskelijan omalla ammattialalla laajemminkin, mikä ei avoimessa opetuksessa voi toteutua yhtä luontevasti. Voidaan myös todeta, että ammattikorkeakouluyhteisön ulkopuoliselle ei voida tällöin tarjota sellaista lisäarvoa, mitä joku muukin yrittäjyyskouluttaja ei voisi tarjota tavanomaisessa yrittäjäkoulutuksessa.

Tutkimusmenetelmien monipuolisuus ja asiantuntijatyöskentely ovat olleet erityisen antoisia. Uutta tietoa tullaan jatkossa käyttämään muun muassa selvittäessä yrittäjän ammattitutkinnon suorittamismahdollisuutta aikuiskoulutussovellusten yhteydessä.

Tutkiva oppiminen vaikuttaa soveltuvan erittäin luontevalla tavalla yrittäjyyden omakohtaiseen edistämiseen – ja vastaavasti ulkokohtaisuuden riski on suuri jos omaa yritysidea ei ole työstettävänä. (vrt. Heinonen J., Akola E. 2007, 19.)

Kehittämishankkeen perusrakenne muodostui yrittäjyyden ja yrityskiihdyttämötoiminnan tarkastelusta sekä yrittäjyysopintojen opetussuunnitelmatyöstä tutkivaan oppimiseen nojautuen. Ryhmän jäsenten kesken keskeisistä teemoista syntyi tarkoituksenmukainen, luonteva ja kunkin omaa osaamista palveleva työnjako. Työskentelyprosessi tuotti myös yhteisöllistä oppimista. Kehittämishankkeen työstämistä helpotti myös se, että kaikilla ryhmän jäsenillä on jonkinlainen omakohtainen suhde yrittäjyyteen joko yrityksen osakkaana tai yrittäjän puolisona.

Kehittämishankkeen aihe tarjosi luontevan mahdollisuuden integroida ryhmän jäsenten erityisosaamista ja yksilöllisiä vahvuuksia yhteiseen oppimis- ja kasvuprosessiin. Sekä prosessi että lopputulos antoivat lisäarvoa kunkin omaan työhön Satakunnan ammattikorkeakoulussa.

Jatkokehittämisen näkökulmasta prosessin ja yrittäjäopintojen sisään rakennetuilla koulutuksen vaikuttavuuden seurantamittareita tullaan jatkossa käyttämään opetuksen suunnittelussa sekä oppimisympäristöjen ja –menetelmien kehittämiseen. Näitä mittareita ovat muun muassa opintojaksokohtainen laatupalaute, mentorien saama suullinen palaute, perustettujen yritysten lukumäärä ja yritysten toiminnan ohessa kuultu palaute. Myös kansainvälisessä mielessä yrittäjyyteen ajavat tekijät ovat mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aihioita, esimerkiksi pohjoismaisten hyvinvointivalttioiden mahdollisuusyrittäjyyden eräänlaisena vastakohtana on kehitysmaiden pakko-yrittäjyys. Tällöin myös yrittäjyyden edistämistä tukevat koulutukset painottuvat eri tavoin. (Heinonen ym. 2007, 22-23.)

7 POHDINTAA

Opettajaopintoihin sisältyvän kehittämishankkeen yhtenä tehtävänä on tukea opettajan ammatilliselle ja persoonalliselle kasvulle asetettuja tavoitteita. Lisäksi tavoitteena on kehittää osallistujia tutkivaan otteeseen omassa opetustyössä ja ammatin alan kehittämisessä.

Valitettavasti opettajien peruskoulutuksessa ei voida antaa kaikkea sitä tietoa, mitä opettajat tulevat tarvitsemaan työuran aikana – näin on myös yrittäjyyden osalta. Opettajien tulisi ymmärtää täydennyskouluttautuminen ja jatkuva ammatillinen kehittyminen, mutta myös uusien vuosien saatossa muuttuvien tarpeiden osalta kouluttautuminen. 'Kerran asiantuntija, aina asiantuntija' ei enää päde nykyisessä tietoyhteiskunnassa. Kehitys tulisi nähdä koko työiän kestäväenä kokonaisvaltaisena prosessina, joka alkaa opettajankoulutuksen aikana tai mahdollisesti jo sitä ennen hankitusta työkokemuksesta ja jatkuu opettajien hoitaessa opetustehtäviään. (vrt. Ruohotie 1995, 319.) Opettajat tulevat kohtaamaan työssään paljon uusia tilanteita, ja näiden kohtaamisessa heitä auttavat jatkuva oppimisen ja opiskelun halu ja taito. (Niemi 1989, 34.)

Niemen (1989) ammatillisen kehittymisen mallissa on kolme keskeistä aluetta:

- ammatilliset taidot
- persoonallisuus ja
- kognitiiviset prosessit

Opettajan ammatilliset taitovaatimukset liittyvät opetusprosessin suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin valmiuksiin sekä muihin didaktisiin ja kasvatuksellisiin valmiuksiin, joita opettajan työ edellyttää. Opettajan oma persoonallisuus on tärkeä työväline – mentoroinnissa tämä näkyy erityisen selvästi. Mentoroinnissa tavoite asetetaan jo alussa uusien asioiden oppimiseen yhdessä, jossa mentori siis vanhempana ja kokeneempana toimii mentoroitavalle 'sparraavana' keskustelukumppanina. Tavoitteena tulisi olla, että mentorit ymmärtäisivät yhä enemmän itseään ja opiskeli-

joitaan uudessa oppimisympäristössä, joka syntyy yritystoiminnan ja yrityksen sidosryhmien kautta. Opettaja tai mentori ei laita peliin enää omaa persoonallisuuttaan suljetussa luokkatilassa, vaan hänen toimikenttensä laajenee alueelliseen vaikuttamiseen – jopa valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Ongelmia saattaa seurata esimerkiksi silloin, kun opettaja ei löydä omaa rooliaan yritystoiminnassa ja varsinainen oman itsen löytäminen ja syvempi opiskelijoiden ymmärtäminen jää toteutumatta. Oma persoonallisuus ja sen vahvuus voi vaikuttaa paljon siihen, miten hän jaksaa ottaa vastaan ammattinsa haasteet ja kehittyä työssään.

Opettajan ammatillisen kehittymisen kolmas osa-alue on kognitiiviset prosessit. Opettajan käsitys yrittäjyydestä on vielä pinnallinen. Yrittäjyydestä saatava tieto on vielä hyvin sirpaleista eivätkä yhteydet koulutukseen ole jäsentyneet. Opettajan tulisi kuitenkin hallita tietoa laaja-alaisesti ja suhteuttaa yritystoiminnan vaatimukset alan kehittymiseen sekä opiskelijan ammatilliseen kehittymiseen. Hänen pitäisi pystyä oivaltamaan yrittäjyyden ydin ja välittämään se opiskelijoille johdonmukaisesti. Jos opettajan omat oppimisprosessin seuraamisen ja ohjaamisen taidot ovat heikot, tuottaa oppiaineksen ja -materiaalien valinta, muokkaus ja karsinta hänelle vaikeuksia. Silloin uuden alueen tuominen mukaan opetukseen on lähes mahdoton tehtävä. Tällöin hän on riippuvainen valmiista oppimateriaalista ja pyrkii opettamaan materiaalista kaiken ilman karsintaa. Yrittäjyydessä kyse on kuitenkin henkilökohtaisista valinnoista ja hengen tahtotilasta, jolloin valmiit opetusmateriaalit voivat tukea yrittäjyyden opetusta vain osittain. Kuiten opettaja pystyy arvioimaan kriittisesti sitä, mikä on tärkeää ja mikä ei, jos yrittäjyys ei ole hänen oma valintansa? (vrt. Niemi, 1996)

Yrittäjyys yhdistettynä opettajuuteen herättää monia ajatuksia koskien kasvatusta ja yrittäjyyteen kasvamista, opettajan omakohtaisen yrittäjyysuhteen haastellisuutta ja oppilaitosorganisaatioiden rakenteellisia keinoja lisätä elinkeinoelämään suuntautuvaa vuorovaikutusta.

Poliittisesti yrittäjyyskasvatukselle ja -koulutukselle on asetettu tavoitteita, mutta ei ole kerrottu keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Yrittäjyys on vielä uusi ilmiö opettajille ja niin muodoin myös yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen käytännöt ja menetelmät hakevat vielä muotojaan. Koulun ja yhteiskunnan yksilöön kohdistamat

vaatimukset ovat tänä päivänä hyvin pitkälle samansuuntaiset. Koulu toimii portaana työelämään. Koululaitoksilla on tosin lukuisia vaihtoehtoja toteuttaa yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta toiminnassaan, mutta vaatimukset ovat kovat. Sen tulisi ilmetä muun muassa laaja-alaisena asenne- ja valmiuskasvatuksena, eri oppiaineiden tavoitteissa ja sisällöissä sekä yhteisissä tapahtumissa. Koulujen oma toimintakulttuuri on tärkeä esimerkki opiskelijoille, mutta valitettavan harvalla oppilaitoksella on yrittäjämäinen toimintakulttuuri. Myöskään opettajien saama oma peruskoulutus ei ole sisältänyt yrittäjyyskasvatusta.

Oppilaitoksissa tulisi ymmärtää, että ympäröivä elinkeinoelämä tarjoaa paitsi haasteen myös mahdollisuuksia koululle. Elinkeinoelämän on puolestaan ymmärrettävä, että vain aktiivisella yhteistyöllä koulujen kanssa se saa mahdollisuuden kertoa omista tarpeistaan ja tavoitteistaan. Mitä paremmin nuoret tuntevat oman kuntansa elinkeinoelämän ja sen suomat mahdollisuudet, sitä todennäköisemmin he löytävät itselleen työpaikan kotiseudultaan tai vaihtoehtoisesti 'palveluaukkoja', joiden varaan rakentavat oman yritysideaansa.

Yrittäjyyden edistäminen lähtee oman toiminnan kuntoon laittamisesta. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisen yrittäjyyttä edistävän toimijan on mietittävä ensin omasta toiminnastaan löytyvät vahvuudet ja heikkoudet yrittäjyyden edistämisen näkökulmasta. Oman toiminnan analysoinnin kautta hahmottuvat ne kehittämiskohteet ja toimenpiteet, joita edistämällä voidaan toteuttaa yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta kouluissamme. Yrittäjyydessä on tyypillistä se, että kaikki syntyvät mallit ovat erilaisia ja jokainen yritys on erilainen. Erilaisuus antaa uusia mahdollisuuksia toteuttaa innovatiivisia kokeiluja ja testata uudenlaisia opetusmenetelmiä käytännössä. Yrittäjyyskoulutuksessa on mahdollista toteuttaa oppimista myös erilaisissa ympäristöissä. Jokaisen oppilaitoksen tulisi määritellä keskuudessaan, mitä se yrittäjyydeltä haluaa. Esimerkiksi kiihdyttämöyrittäjälle oppiminen on luova prosessi, jota tuetaan yrittäjyyttä edistävillä oppimisympäristöllä ja -menetelmillä. Yrityskiihdyttämön oppimisympäristölle olennaista on se, että siihen kuuluu ammattikorkeakoulun normaalin oppimisympäristön lisäksi yritys ja yrityksen sidosryhmät. Yritystoiminta on todellista, missä teoria ja käytäntö opiskelijan henkilökohtaisen yrittäjyyden opintosuunnitelman avulla nivoutuvat tiiviisti toisiinsa (vrt. tutkiva oppiminen:

Hakkarainen ym., 2001.) Oman yrityksen kautta oppimisympäristö laajenee parhaimmillaan kansainväliseksi.

On myös olemassa ”soraääniä”, jotka kritisoivat nopeaa siirtymistä yrittäjäksi. Yksilön työhistoria on laaja kokonaisuus, jolla voi olla merkitystä yksilön yrittäjyyspäätöksessä. Työhistorian merkitys yrittäjyyden kannalta voi liittyä yhtäältä palkkatyön koettuun (epä)tyytyttävyyteen ja toisaalta yrittäjyyden kannalta keskeisten kykyjen ja valmiuksien lisääntymiseen. Esimerkiksi monipuolisen työkokemuksen eli niin sanotun ”kaikkien alojen asiantuntijuuden” (jack-of-all-trades) on esitetty lisäävän yrittäjäksi ryhtymisen todennäköisyyttä. Taustalla on ajatus siitä, että yrittäjäksi ryhtyminen ja yrittäjänä toimiminen menestyksekkäästi edellyttää yksilöltä monenlaisia taitoja, joita tämä voi kartuttaa erilaisissa palkkatyösuhteissa ja tehtävissä. (Lazear 2002.)

Soraäänistä huolimatta me tekijät uskomme ja tiedämme, että opiskelijayrittäjyydelle on paikkansa, tarpeensa ja selkeä tilauksensa. Suomessa on odotettavissa seuraavan 5–10 vuoden kuluessa mittava väestön eläköityminen. Se tarkoittaa myös sitä, että noin 60 000 yritystä etsii itselleen jatkajaa. Suomen kokoisessa maassa on odotettavissa eräänlainen yrityskulttuurimuutos, jossa kulttuuri saattaa nuorentua usealla sukupolvella. Rakennemuutos ja uudet teknologiset mahdollisuudet vauhdittavat tätä sukupolvien vaihdosta entisestään. On mielenkiintoista nähdä ja kokea, miten opettajakoulutusjärjestelmä omalta osaltaan vastaa tähän haasteeseen.

LÄHTEET

- Antoncic, B., Hisrich, R.D. 2001. Intrapreneurship: Construct Refinement and Cross-Cultural Validation. *Journal of Business Venturing*. Vol.16, September, 495-527.
- Antoncic, B., Hisrich, R.D. 2003. Clarifying the intrapreneurship concept, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 10(1): 7-24.
- Antoncic, B., Hisrich, R.D. 2004. Corporate Entrepreneurship contingencies and organizational wealth creation, *Journal of Management Development*, Vol.23. No.6, 518-550.
- Etusivu, Opetusministeriön verkkolehti. Koulutuksella on keskeinen rooli yrittäjyyteen liittyvässä asennekasvatuksessa. Julkaistu 1.8.2002. Luettu 8.3.2007. Luettavissa: <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2002/0108/yrittajyys.html>
- Hakkarainen, K., Bollström-Huttunen, M., Pyysalo, R., Lonka, K. 2005. Tutkiva oppiminen käytännössä. Matkaopas opettajille. Porvoo: WSOY.
- Hakkarainen, K., Lonka, K., Lipponen, L. 1999. Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen. Porvoo: WSOY.
- Hallituksen politiikkaohjelma, yrittäjyys. 2005. Hyväksyttiin valtioneuvoston yleisistunnossa 7. huhtikuuta 2005 osana hallituksen strategia-asiakirjaa koskevaa periaatepäätöstä. Luettu 8.3.2007. Luettavissa: <http://www.valtioneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/yrittajyys/fi.jsp>
- Heinonen, J., Paasio, K. 2005. Sisäinen yrittäjyys kuntatyössä. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 48. Vammala: Pole-Kuntatieto Oy ja Vammalan Kirjapaino Oy.
- Heinonen, J., Akola, E. 2007. Entrepreneurship training and entrepreneurial learning – ENTLEARN Best Practice Guide for Educators and Policy Makers. Tampere: Kirjapaino Esa Print Oy
- Häkkinen, P. 2004. Yhteisöllisen oppimisen teoriasta perusteita verkko-oppimisen käytäntöön. Erityisartikkeli. Suomen virtuaaliyliopisto. Luettu 12.11.2006. Luettavissa: http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_7/yhteisollinen_oppiminen.htm
- Kainu, A-P., Lähdeniemi, M., Laine, K. 2006. Generational Replacement Accelerator Process Build the Future for Knowledge Intensive Entrepreneurship. University Entrepreneurship – Incubating Process Conference 11-14 June, 2006, Lahti, Finland.
- Karttunen, E. 2005, Yrittäjyyskasvatus opetussuunnitelmassa. Case Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutusohjelma. Pohjois-Karjalan ammattikor-

keakoulu liiketalouden koulutusohjelma. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Kehittämishankeraportti. Jyväskylä.

Koskelainen, T-M. 2007. Yrittäjyyskasvatusta ja alueellista verkostoitumista. Luentomateriaalia, Yrittäjyyskasvatuksen tutkija- ja toimijatapaaminen. Vaasan yliopisto 9.-10.2.2007. Vaasa.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003–2008. Valtioneuvosto 4.12.2003. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki: Yliopistopaino.

Kyrö, P. 2005. Mitä yrittäjyyspedagogiikka on? Luettu: 28.11.2005. Luettavissa: <http://www.uta.fi/entrenet/yrittajamainen.htm>.

Kyrö, P., Lehtonen, H, Ristimäki, K. (toim.). 2006. Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu: Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja. Tampere.

Kyrö, P. Nurmi, K., Tikkanen, T. (toim.)1999. Yrittäjyyden askeleita yhteiskunnassa. Helsinki: Yliopistopaino

Lazear, E. P. (2002) Entrepreneurship, NBER Working Paper, No. 9109.

Maxwell, Joseph A. (1996). Qualitative Research Design: An Interactive Approach. Thousands Oaks, California: Sage Publications. 153 p.

Niemi, H. 1996. Itsenäistä ajattelua vai kuuliaista tottelevaisuutta? Opettajan ammatti muutoksessa. Teoksessa S. Ojanen (toim.) Tutkiva opettaja 2. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammer-Paino, 31–43.

Niemi, H. 1989. Mitä on opettajien ammatillinen kehittyminen? Teoksessa Ojanen, S. (toim.) Akateeminen opettaja. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Täydennyskoulutusjulkaisuja 4/1989, 65–99.

Opetusministeriö, Yhteistyöryhmä edistämään yrittäjyyttä korkeakouluissa Kauppa- ja teollisuusministeriö 8.1.2007 9.46. Luettavissa: <http://www.valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?toid=5475&c=0&moid=5478&oid=179691>. Luettu 13.1.2007.

Pannula, T., Routamaa, V. 2002. Eurooppalaisia näkökulmia yrittäjyyskasvatukseen. Opetusministeriön EU-rakennerahastot -julkaisu; 10/2002

Rouvinen, P., Väänänen, L. 2004. Yrittäjä, elämäntieteiden maisteri. Teoksessa Oman elämänsä yrittäjät (2004). Toim. Wilska, Terhi-Anna. Opetusministeriö.

Ruohotie, P. 1995. Ammatillinen kasvu työelämässä. 2. uud. painos. Ammatikasvatussarja 8. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos. Hämeenlinnan toimipaikka. Tampere: Jäljennepalvelu.

Salminen, H., Kajaste, M. (toim.). 2005. Laatu, innovatiivisuutta ja proaktiivisuutta. Ammattikorkeakoulujen laatuysiköt. Tampere: Tammerpaino Oy. S. 82-107.

Salovaara, H. 2004. Oppimisen teoriasta tukea tieto- ja viestintätekniiikan pedagogiseen käyttöön. Verkkomateriaali. Suomen Virtuaaliyliopisto. Luettavissa: http://tievie.oulu.fi/verkkopedagogiikka/luku_7/yhteisollinen_oppiminen.htm Luettu 14.3.2007

Shane, S., Venkataraman, S. 2000. The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, Vol.25, No.1, 217-226.

Shook, C.L., Priem, R.L., McGee, J.E. 2003. Venture Creation and the Enterprising Individual: A Review and Synthesis. *Journal of Management*, Vol. 23, No.3, 379-399.

Silander, P., Koli H. 2003. Verkko-opetuksen työkalupakki – oppimisaihioista oppimisprosessiin. Saarijärvi: Oy Finn Lectura Ab.

Vihreä kirja. 2003. Yrittäjyys Euroopassa, Bryssel 21/01/2003, Euroopan Yhteisöjen Komissio: Yritystoimintajulkaisut.

Wells, G. 2000. Dialogic inquiry in learning. Teoksessa C.D. Lee & Smagorinsky. *Vygotskian perspectives on literacy research*. New York: Cambridge University Press.

Yrittäjän ammattitutkinto, tutkinnon perusteet. DNO 49/011/2001, Opetushallitus 2001. Helsinki.

Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma. 2004. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18. Helsinki: Yliopistopaino

Yrittäjyyden politiikkaohjelma. 2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003, yrittäjyyden politiikkaohjelma. Valtioneuvoston kanslia. Luettu 1.12.2006. Luettavissa: http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/vn/hallitus/Paaeministeri_Matti_Vanhasen_hallituksen_ohjelma_24.6.2003/131465.pdf